

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПВНЗ «МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА»**

**ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА ФІНАНСІВ**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**«ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА»**

Виконав:

студент економічного факультету
спеціальності 051 «Економіка»

Освітня програма «Державне
регулювання соціально-економічного
розвитку»

Якимчук Дмитро Миколайович

Науковий керівник:

к. держ. упр., доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів

Ліщук Наталія Володимирівна

Рецензент:

д. е. н., професор кафедри менеджменту
та публічного адміністрування

Безтелесна Людмила Іванівна

Рівне-2024

Якимчук Д.М.

ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

У кваліфікаційній роботі розглянуті потенційні можливості збільшення виробництва продукції та скорочення витрат. Визначено, що ключовими напрямками підвищення ефективності є управління витратами і ресурсами, розвиток й удосконалення виробництва та іншої діяльності, удосконалення системи управління підприємством. Варто наголосити, що діяльність сільськогосподарських підприємств має певні особливості, тому підвищення економічної ефективності для них зазвичай варто починати з аналізу врожайності, підвищення якості земель та створення додаткової вартості вирощеної продукції. Так як аналіз стану та ефективності діяльності АХ «XXXXX» вказав на низький коефіцієнт рентабельності продажів кукурудзи, то перша пропозиція спрямована на створення додаткової вартості продукції. Якщо точніше, то виробництво біопаливних пелет з відходів вирощування кукурудзи.

Ключові слова: ефективність діяльності, агропромисловість, рослинництво, витрати, збутові витрати, прибуток, біопаливо, біоплівка.

Yakymchuk D.M.

SUBSTANTIATION OF DIRECTIONS FOR IMPROVING THE EFFICIENCY OF AN AGRO-INDUSTRIAL ENTERPRISE

The qualification work considers potential opportunities to increase production and reduce costs. It is determined that the key areas for improving efficiency are cost and resource management, development and improvement of production and other activities, and improvement of the enterprise management system. It is worth noting that the activities of agricultural enterprises have certain peculiarities, so improving economic efficiency for them should usually begin with an analysis of yields, improving the quality of land and creating added value of the grown products. Since the analysis of Astarta-Kyiv's performance and efficiency showed a low profitability ratio of corn sales, the first proposal is aimed at creating added value. More precisely, it is the production of biofuel pellets from corn waste.

Keywords: efficiency, agro-industry, crop production, costs, sales costs, profit, biofuel, biofilm.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	12
1.1. Економічна сутність ефективності діяльності підприємства	
1.2. Характеристика чинників впливу на підвищення ефективності діяльності підприємства.....	20
1.3. Вибір та обґрунтування показників оцінювання рівня ефективності діяльності підприємства	29
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ХОЛДИНГУ «XXXXX»	36
2.1. Загальна характеристика та господарсько-правові засади функціонування агропромислового холдингу «XXXXX».....	36
2.2. Аналіз фінансово-економічного стану агропромислового холдингу «XXXXX».....	42
2.3. Оцінювання ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXX».....	55
2.4. Кореляційно-регресійний аналіз факторів впливу на ефективність діяльності агропромислового холдингу «XXXXX»	60
Висновки до розділу 2	64
РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ХОЛДИНГУ «XXXXX»	67
3.1. Напрями та резерви зростання ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXX».....	67
3.2. Обґрунтування доцільності проведення заходів щодо зростання ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXX»	72
3.3. Розрахунок витрат на реалізацію заходів щодо підвищення ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXX»	78
3.4. Оцінка економічної ефективності пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXX»	85
Висновки до розділу 3	87
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93
ДОДАТКИ.....	101

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасному положенні ринкового середовища України особливу увагу слід приділити сільськогосподарським підприємствам, зокрема ефективності їхньої діяльності. Вагомість агробізнесу підсилюється введенням воєнного стану та економічною кризою в країні. Головною метою сільськогосподарських підприємств є досягнення максимальних результатів шляхом раціонального використання земель та створення додаткової вартості вирощеної продукції. Враховуючи виклики сьогодення, необхідно провести дослідження, що включатиме не лише вивчення можливих напрямків підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств, а і відображення послідовного пошуку причинно-наслідкових зв'язків між аналізом фінансових результатів компанії та заходами, що пропонуються.

Ступінь розробки наукової проблеми. Наукові дослідження присвячені вивченню теоретичних і методологічних аспектів, пов'язаних із сутністю та напрямками підвищення економічної ефективності діяльності підприємств здійснювали такі вчені, як: Т.В. Боярина, А.О. Гупало, А.О. Демченко, О.В. Донець, В.С. Клименко, Т.Ф. Косянчук, С.М. Пилипенко, М.А. Полегенька, А.О. Ярославський та інші. В наукових роботах Г.Г. Гелетуха, М.М. Гуменюк, А.А. Кузнецова, М.О. Лищенко, К.С. Масалаб та інших науковців було зроблено значний внесок у дослідження оцінки ефективності саме сільськогосподарських підприємств та розробку шляхів її підвищення. В умовах значного впливу зовнішніх політичних факторів на розвиток українського підприємництва, проблема підвищення ефективності діяльності бізнесу вимагає подальшого розвитку наукових досліджень, пошуку нових підходів та сталих рішень.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є економічне обґрунтування напрямів підвищення економічної ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXXX».

Під час проведення дослідження були сформульовані та успішно виконані наступні **завдання**:

- 1) визначено сутність ефективності діяльності підприємства;
- 2) ідентифіковано ключові чинники впливу на підвищення ефективності діяльності підприємства;
- 3) обґрунтовано методологічні підходи до оцінювання рівня ефективності та здійснено вибір показників для подальшого аналізу;
- 4) здійснено загальну характеристику та описано господарсько-правові засади функціонування АХ «XXXXXX»;
- 5) проведено фінансово-економічний аналіз стану АХ «XXXXXX»;
- 6) розраховано та розглянуто ключові показники ефективності діяльності АХ «XXXXXX»;
- 7) визначено значущі взаємозалежності ключових факторів АХ «XXXXXX» за допомогою кореляційно-регресійного аналізу;
- 8) ідентифіковано можливі шляхи та резерви підвищення ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства;
- 9) обрано два заходи для підвищення ефективності діяльності АХ «XXXXXX» та обґрунтовано їхню доцільність;
- 10) розраховано витрати на реалізацію запропонованих заходів;
- 11) здійснено оцінку економічної ефективності пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності АХ «XXXXXX».

Об'єкт дослідження – процес забезпечення ефективної діяльності підприємства.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних та практичних підходів до підвищення ефективності діяльності АХ «XXXXXX».

Методи дослідження. У дипломній роботі для обґрунтування напрямів підвищення ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXXX» було використано широкий спектр методів. Для обґрунтування теоретичних основ використано аналіз, синтез, узагальнення та систематизацію

науково-методичної літератури. Для фінансово-економічного аналізу діяльності підприємства були використані коефіцієнтний, порівняльний, табличний, графічний та кореляційно-регресійний аналіз. Для обґрунтування доцільності реалізації запропонованих заходів щодо підвищення ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXXX» були використані метод спостереження, збір фактів, узагальнення та прогнозування.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості застосування методичних підходів до оцінювання ефективності діяльності підприємств, а також визначеного переліку можливих напрямків та резервів підвищення ефективності діяльності на сільськогосподарських підприємствах. Крім цього, у дипломній роботі представлено та детально описано пропозицію щодо організації виробництва біопаливних пелет з кукурудзиння та пропозицію щодо виробництва біоплівки з кукурудзяного крохмалю для АХ «XXXXXX».

Основні результати дослідження викладені в кваліфікаційній роботі, дістали відображення у тезах, опублікованих у збірнику наукових праць ІV Всеукраїнської студентській науково-практичної конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки, управління та адміністрування в Україні» на тему «Вибір та обґрунтування показників оцінювання рівня ефективності діяльності підприємства» (м. Рівне, 06 лютого 2024 року).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність ефективності діяльності підприємства

Проблема підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання в умовах конкурентного середовища є актуальною та викликає дискусії навколо неї науковців різних галузей. Вважається, що категорія «ефективність» в економічній літературі вперше з'явилась у роботах англійського вченого, засновника класичної політекономії Вільяма Петті (1623–1687) та французького науковця, засновника школи фізіократів Франсуа Кене (1694–1774). Проте, у своїх роботах автори не розробили тлумачення терміну, а вживали його як синонім до результативності та використовували для оцінки різного роду заходів (урядових чи приватних) у контексті впливу на пожвавлення економічного життя [6, с. 207].

Більшість теоретиків сходиться на думці, що саме Адам Сміт (1723–1790), шотландський економіст, представник класичної течії економічної теорії, є засновником теорії економічної ефективності. Надалі його ідеї висвітлювались у роботах послідовників, зокрема у Девіда Рікардо (1772–1823), який використовував «ефективність» не як синонім «результативності», а у значенні відношення результатів до витрат. Важливий внесок у розвиток категорії зробили теоретики-управлінці (Ф. Тейлор, А. Файоль, Т. Пітерс та інші), які вважали, що ефективність є найважливішою ознакою функціонування підприємства, проте саму категорію окремо не досліджували [7, с. 72].

Попри високий інтерес вчених до окресленої проблематики, на сьогодні не існує єдиного підходу до трактування категорії «ефективність», а також часто зустрічається ототожнювання її з іншими категоріями (наприклад, ефект, результативність, прибутковість тощо), тому важливо встановити сутність цієї категорії, її особливості, види, тобто створити теоретичну основу для подальшого наукового дослідження.

Розглянемо визначення «ефективності» різними вітчизняними науковцями.

Результати представлено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Трагування категорії «ефективність» різними авторами

№	Автор, джерело	Визначення
1	А.О. Гупало, [3, с. 7]	Ефективність – це показник співвідношення ефекту та витрат на його виконання, що показує певний результат діяльності підприємства.
2	М.А. Полегенька, [8, с. 7]	Ефективність – результативність певного процесу, дії, що вимірюється співвідношенням між отриманим результатом і витратами (ресурсами), що його спричинили, досягнення максимального ефекту за мінімального витрачання ресурсів.
3	Т.І. Батракова, [9, с. 176]	Ефективність – це властивість і здатність формулювати і досягати цілі з урахуванням впливу зовнішніх чинників і використання внутрішніх умов функціонування і досягати поставлених цілей, використовуючи всі наявні ресурси та засоби, орієнтуючись на розв'язання соціальних, екологічних, бюджетних та інших проблем за встановленого співвідношення витрат і результатів.
4	Н.В. Струлінська, [10, с. 155]	Ефективність (з англ. efficiency) – це добре організована робота чого-небудь або кого-небудь без даремних витрат часу та енергії, у той час, як ефективність (з англ. effectiveness) – це вирішення проблеми або отримання результату.
5	Н.Е. Аванесова, [11, с. 6]	Ефективність визначено як узагальнюючу, якісну категорію успішності функціонування підприємства, визначальною характеристикою якої є результативність як сукупність індикаторів стану та динаміки розвитку підприємства (дієвості, економічності, продуктивності та прибутковості).
6	В.Я. Нусінов, А.М. Турило, А.Г. Темченко, [13, с. 105]	Ефективність є результативність, тобто результат діяльності (ефект), який одержує суспільство, підприємство або окрема людина на одиницю використаних (чи застосованих) ресурсів
7	Т.Ф. Косянчук, Ю.Г. Галкіна, [14, с. 123]	Ефективність виробництва являє собою комплексне відбиття кінцевих результатів використання засобів виробництва і робочої сили за певний час. Ефективність виробництва і результативність системи – це по суті терміни-синоніми, які характеризують одні й ті ж результативні процеси.
8	С.В. Мочерний, [15, с. 508]	Ефективність це здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат.
9	В.А. Гросул, Н.Е. Аванесова, [16, с. 234]	Результативність відображає ступінь досягнення запланованих показників або поставлених цілей, а ефективність – це поняття, що характеризує позитивну динаміку розвитку господарюючого суб'єкта.

Джерело: сформовано автором

Словник іншомовних слів трактує «ефективність» (від лат. *efficientia*) як результат або наслідок певного процесу, дії, сили [1]. Категорія «ефективність» є похідною від терміну «ефект» (від лат. *effectus*) – виконую, дію. Хоча ці два слова тісно пов'язані, важливо чітко окреслити різницю між ними.

О.В. Донець визначає ефект як кінцевий результат певної діяльності, що виражається в одному з економічних вимірниках (матеріальному, часовому, ресурсному тощо) [2, с. 42].

Такої думки дотримується також А.О. Гупало, називаючи ефект досягнутим або отриманим результатом від будь-якої взаємодії (діяльності, процесу, явища) [3, с. 6]. А.В. Шегда, описуючи сутність ефекту, використовує математичний аналог дельти, різниці або приросту значення попереднього і наступного показника; тобто, ефект – це абсолютна величина, результат якої може бути як від’ємним, нульовим, так і додатним [4, с. 513]. Продовжуючи цю ідею, С.М. Пилипенко трактує ефект як економічну категорію, що виражається у формі перевищення результатів діяльності (зокрема, імплементації заходів, спрямованих на більш раціональне використання ресурсів виробництва) над витратами, тобто це певна форма результату [5].

Узагальнюючи твердження науковців можемо визначити, що ефект в економічному контексті – це результат від загальної діяльності або окремого заходу, процесу, дії суб’єкта господарювання, що має абсолютну величину, яка свідчить про позитивний / нейтральний / негативний вплив на виконавця. Сам «ефект» не повною мірою характеризує результативність певного процесу, адже не відображає витрат, що були понесені задля його досягнення. Тобто, одного і того ж самого ефекту можна досягнути при різних варіантах комбінації ресурсів і, навпаки, при однаковій кількості ресурсів можна досягнути різних ефектів.

Принципову різницю між категоріями ефективність і результативність обґрунтовано стандартами ISO 9000:2005. Звідси, результативність – це ступінь реалізації запланованої діяльності та досягнення запланованих результатів, а ефективність – це співвідношення між досягнутим результатом та використаними ресурсами [12, с. 18]. Таким чином, під ефективністю можна розуміти узагальнювальну категорію, яка демонструє досягнутий результат у формі співвідношення ефекту та витрат на його досягнення.

Напрями розвитку теорії ефективності формувались під впливом еволюції економічної думки та враховували особливості історичного розвитку суспільства (рис. 1.1).

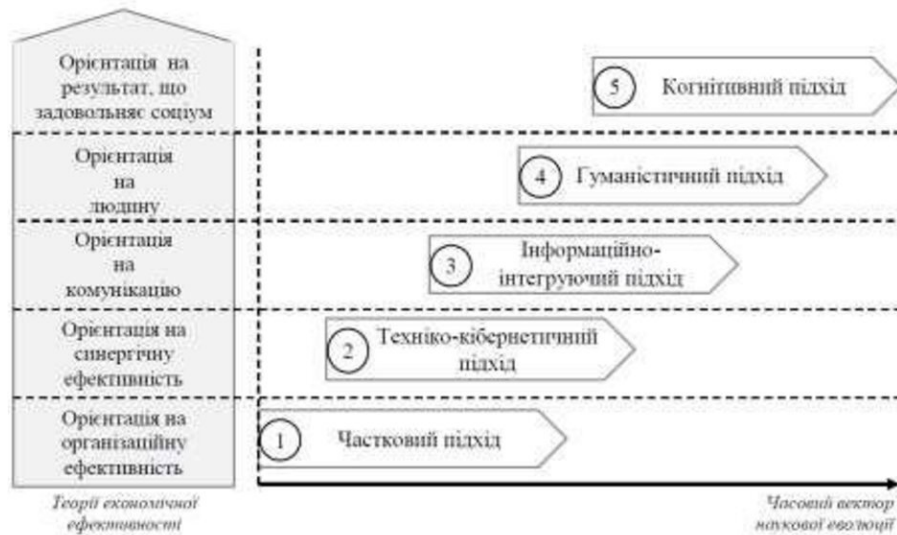

Рисунок 1.1 – Напрями розвитку теорії ефективності

Джерело: побудовано на основі [17, с. 16]

Як зазначають Т.А. Говорущко, Н.І. Климаш, саме п'ятий часовий вектор найкраще описує потреби людей в економічному процесі. Так, специфічні психолого-когнітивні особливості індивідів визначають, що пізнання є важливою умовою досягнення позитивних результатів бізнесу. Такий підхід дозволяє говорити про появу різних видів ефективності, що характеризують діяльність суб'єкта господарювання. Так, С.М. Пилипенко пропонує виділяти три види ефективності: економічну, організаційну та соціальну [5] (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Види ефективності за С.М. Пилипенко

Джерело: сформовано автором на основі [5, с. 461]

Кожен із вищеписаних видів ефективності є взаємопов'язаним, адже зростання економічної ефективності сприяє підвищенню інших видів ефективності; соціальний вид ефективності суміщає властивості двох інших видів та націлена на якомога повне задоволення потреб працівників.

М.В. Братанич, Т.В. Полозова визначають ефективність як складну комплексну оцінку кінцевих результатів використання ресурсів для досягнення поставлених цілей за певний проміжок часу. Таким чином, автори пропонують виділяти такі класифікаційні ознаки ефективності, як за результатами діяльності, за рівнем визначення, за витраченими ресурсами [18, с. 155]. Узагальнена інформація видів ефективності наведена в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Види економічної ефективності за М.В. Братанич

Ознака	Види ефективності	Характеризує
1. Результати діяльності	1. Виробничо-технологічна	Удосконалення техніки, технологій; упровадження нововведень
	2. Виробничо-економічна	Результати роботи структурних підрозділів і підприємства в цілому
	3. Соціально-економічна	Задоволення потреб населення, умови праці робітників, відповідність виробничих відносин рівню продуктивних сил
2. Рівень визначення	1. Загальна (абсолютна)	Визначається на всіх рівнях господарювання; характеризує загальний економічний ефект порівняно з окремими видами витрат або ресурсів
	2. Порівняльна	Визначає найбільш економічно вигідний варіант вирішення задачі підприємства
3. Витрачені ресурси	1. Витратна	Результативність поточних виробничих витрат
	2. Ресурсна	Результативність використання виробничих ресурсів (основних виробничих та обігових засобів)
	3. Витратно-ресурсна	Результативність використання всієї сукупності витрат на виробництво

Джерело: побудовано на основі [18, с. 155]

Досить вичерпну класифікацію видів ефективності надають Т.В. Боярина та Ю.Б. Кашубіна. Автори вважають, що ефективність – це доволі складна система, адже вона, з одного боку, заснована на основних характеристиках операційних систем, а з іншого боку, виражається через систему оцінки. Тому ефективність повинна розглядатися як одна ціла система в нерозривному зв'язку з усіма компонентами системи, щоб класифікувати її на основі системного підходу [19, с. 273]. Тому автори класифікують ефективність з урахуванням і масштабів діяльності систем, і елементів оцінки (рис. 1.3).

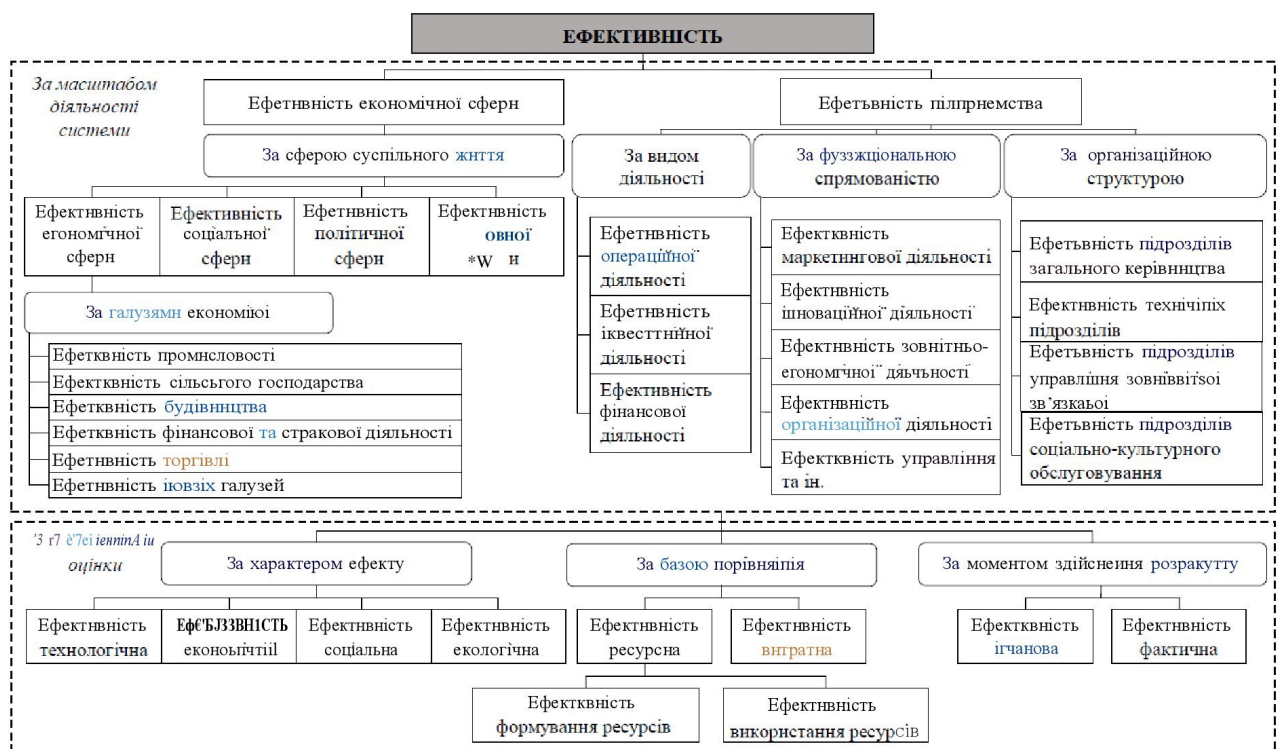

Рисунок 1.3 — Класифікація ефективності на основі системного підходу (за Т.В. Бояриною, Ю.Б. Капіуїною) Дверя о. го пвепо на основі [19, с. 274]

У загальному, зміст системної моделі ефективності функціонування підприємства полягає у здатності підприємства виживати у мінливих умовах середовища або використовувати зовнішнє середовище з метою придбання унікальних і цінних благ для здійснення своєї діяльності.

Така модель застосовується лише за умови наявності чіткого зв'язку між витратами ресурсів та функціонування підприємства. Проте, як зазначають Л.М. Благодир, В.І. Петрик, І.-М.О. Принь, основним недоліком системної моделі є те, що вона більш акцентована на ресурси, а не на саму ефективність [20, с. 20]. Розглянемо інші моделі ефективності, коротку характеристику яких представлено у табл. 1.3

Таблиця 1.3 – Підходи до визначення сутності ефективності підприємства та умови їх застосування в рамках теорії організації

Підхід	Зміст підходу	Умова застосування
Цільова модель	Здатність підприємства досягати поставлених цілей	За умови чіткої формалізації поставлених цілей
Модель внутрішньої цілісності	Здатність підприємства забезпечувати узгодженість внутрішніх процесів, задоволеність працівників і впливати на зовнішнє середовище	За умови існування чіткого зв'язку між внутрішніми процесами і функціонуванням підприємства
Модель стратегічних груп інтересів	Здатність підприємства задовольняти інтереси всіх груп внутрішніх і зовнішніх зацікавлених сторін підприємства	Зацікавлені сторони мають суттєвий вплив на організацію, і вона вимушена реагувати на їх вимоги
Модель конкуруючих цінностей	Здатність підприємства збалансовувати конкуруючі цінності (інтеграція – диференціація; орієнтація на внутрішнє середовище – орієнтація на зовнішнє середовище; засоби – результати) і цілі в своїй діяльності	Підприємство не має однозначних чітких критеріїв ефективності або зацікавлено в зміні критеріїв ефективності з впливом часу
Модель на основі недоліків	Відсутність на підприємстві недоліків, ознак неефективності	Підприємство не має однозначних чітких критеріїв ефективності або потребує стратегій вдосконалення
Модель еталону	Ефективність функціонування підприємства як ступінь відповідності еталону	Наявність підприємства-еталону або підприємств-еталонів
Модель парадоксу	Ефективність є парадоксальним явищем, яке виявляється через здатність організації поєднувати взаємовиключні характеристики (гнучкість і жорстка централізація; стабільність й інноваційність)	Підприємство функціонує в мінливому конкурентному середовищі, етап життєвого циклу може бути чітко й ідентифікованим

Джерело: складено на основі [20, с. 21]

Вивчаючи підходи до визначення ефективності, можна зробити висновок, що зміст поняття «ефективність діяльності підприємства» розширено внаслідок багатьох інших аспектів, окрім результативності та продуктивності, пов'язаних з організаційною діяльністю, у тому числі з аналізом ринку, управлінням фінансами та персоналом, дослідженням потреб, розподілом ресурсів, готовою продукцією. При цьому основоположним принципом управління ефективністю є розуміння того, що підвищення ефективності діяльності підприємства не є головною ціллю, а розглядається в контексті задоволення потреб зацікавлених у його діяльності сторін. Отже, ефективність діяльності підприємства на цьому етапі можна визначити як складену категорію, яка характеризує здатність підприємства досягати своїх цілей за певного рівня інтенсивності використання ресурсів і відповідати очікуванням зацікавлених сторін, враховуючи платоспроможність попиту, а також адаптуватися та розвиватися, щоб вижити [20, с. 21].

1.2. Характеристика чинників впливу на підвищення ефективності діяльності підприємства

Сам термін «чинник», за визначенням Академічного тлумачного словника, – це умова, причина або рушійна сила будь-якого процесу, що характеризує одну або сукупність властивостей цього процесу [21].

Існує низка класифікацій ознак, за якими можна ідентифікувати чинники впливу на ефективність діяльності підприємства. Наприклад, О.О. Дробишева, А.В. Предеус однією із груп чинників виділяють загальні та приватні, де загальні впливають на декілька досліджуваних показників, а приватні – специфічні для кожного із показників [22].

У залежності від спрямованості дії чинників можна розділити їх на дві групи: (1) позитивні – чинники, вплив яких підвищує ефективність діяльності підприємства; (2) негативні – чинники, що протилежні позитивним.

Відповідно до категорій показників А.О. Ярославський пропонує виділяти такі чинники впливу на ефективність діяльності:

- загальні (характер виробництва та його галузева характеристика, стан матеріально-технологічної бази);
- специфічні (ступінь відповідності між формами організації управління, між формами управління і методами управління, рівень механізації та автоматизації управлінських робіт, ступінь кваліфікації працівників та ефективність їх праці);
- особливі (фактори ризику та невизначеності);
 - структурно-організаційні (управління, виробництво, постачання та збут, організаційна структура виробничо-господарських відносин);
 - інтенсивні (збільшення продуктивності праці, фондівіддачі, матеріаловіддачі, скорочення капітало-, фондо- та трудомісткості);
- екстенсивні (збільшення кількості виробничих ресурсів);
 - галузеві (загальна та структурна характеристика галузей у структурі національної економіки, кон'юнктура галузевих ринків);
 - територіальні (географічне розташування, природно-кліматичні умови, потенціал ринку та інвестиційний ринок) [23, с. 176].

Л.Е. Єгорова пропонує виділяти фактори впливу на ефективність за характером впливу:

- фактори прямого впливу (безпосередньо залежать від суб'єктів господарювання: стратегія, плани, проекти підприємства; власна матеріально-ресурсна база; обсяги виробництва, які відповідають або не відповідають наявним ресурсам і можливостям суб'єкта господарювання);
- фактори опосередкованого впливу (не залежать від підприємства, але впливають на результативність його діяльності: інвестиції; доходи населення; податкова система; кризові явища тощо) [24, с. 73-74].

Фактори прямого і опосередкованого також розмежовують у групі зовнішніх чинників впливу на ефективність діяльності підприємства. Іншою ж групою є внутрішні фактори (рис. 1.4).

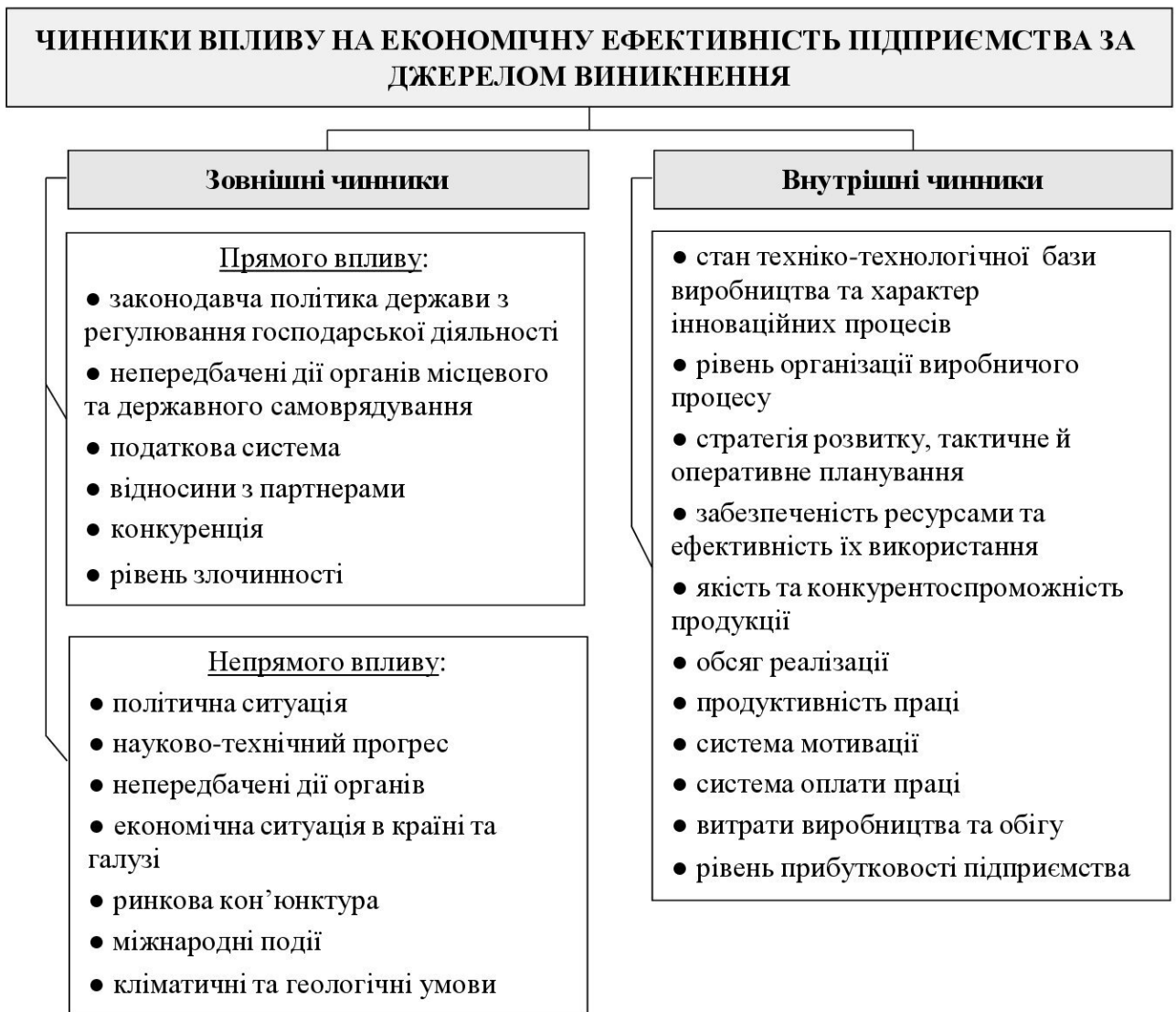

Рисунок 1.4 – Фактори впливу на економічну ефективність підприємства
 Джерело: складено на основі [25, с. 436]

Розглянемо фактори зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства більш детально.

Дж. Белл вважає, що зовнішнє середовище підприємство складається з наступних елементів: 1) споживачі; 2) постачальники; 3) конкуренти; 4) державні установи; 5) фінансові організації; 6) трудові ресурси; 7) релевантні (або вагомі) щодо діяльності підприємства організації [26, с. 7-8].

В.О. Корінь та Л.Ф. Іщенко пропонують наступну характеристику чинників зовнішнього середовища на ефективність підприємства за його елементами (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Характеристика елементів зовнішнього середовища як чинників впливу на ефективність діяльності підприємства

Група чинників	Характеристика чинників	Вплив на підприємство
Постачальники	Підприємства, що допомагають фірмі у просуванні, збуті й поширенні її продукції. Від них залежать обсяги та ціни поставок, відстань доставки.	Сила впливу є досить високою, оскільки збільшення дебіторської заборгованості погіршує фінансовий стан підприємства.
Клієнти	Фізичні або юридичні особи, які споживають продукцію суб'єктів підприємництва. Вони можуть бути потенційними (здатними купити певний товар) або безпосередніми (бажають і мають змогу придбати певний товар).	Споживачі відіграють подвійну роль у впливі на стан підприємства. З одного боку, вони визначають необхідність існування підприємства, а з іншого – задають конкурентні показники для підприємств: рівень цін та якості продукції. Необхідність задоволення цих вимог призводить до зіткнення інтересів та можливостей окремих фірм галузі в їхній боротьбі за споживача.
Конкуренти	Підприємства, які виробляють таку саму або аналогічну продукцію, що й обрана фірма, і реалізують її на цільових ринках цього підприємства.	Значний вплив на діяльність підприємства здійснюють його конкуренти, саме вони вступають у конкурентну боротьбу за клієнтів, формують цінову політику.
Фінансово-кредитні організації	Організації, до яких належать: банки, страхові компанії, кредитні та інші установи, з якими суб'єкти підприємництва вступають у ділові стосунки при збереженні готівки, фінансуванні своїх угод, страхуванні від ризику, одержанні довгострокових кредитів тощо.	Взаємовідносини з фінансово-кредитними установами дуже важливі для підприємств, оскільки зміна процентних ставок на кредит, скорочення (збільшення) можливостей його одержання істотно впливають на їх господарську діяльність і фінансове становище підприємства.
Державні органи	Державна діяльність сформована у певних організаціях (податкова інспекція, арбітражний суд, органи працевлаштування та ін.), які від імені її виконують регулятивно-контрольні функції.	Державне регулювання може стимулювати або ж гальмувати розвиток тієї чи іншої галузі, що своєю чергою впливає на прибутковість підприємства.

Джерело: створено на основі [26, с. 11-12]

Г.Г. Савіна та Т.І. Скібіна [27], аналізуючи фактори зовнішнього та внутрішнього впливу на рівень ефективності суб'єкта господарювання, пропонують розділяти фактори зовнішнього впливу на фактори макро- та мікрорівня,

Також автори у своїй науковій роботі запропонували виділяти такі групи чинників у межах внутрішнього впливу:

1) виробничий чинник (забезпеченість сировиною та матеріалами; рівень морального та фізичного зносу основних засобів; резервні потужності; виробничі можливості обладнання; контроль якості тощо);

2) економічний чинник (рівень прибутковості; обсяг дебіторської та кредиторської заборгованості; залучення позикових коштів; відсоток власного

капіталу тощо);

3) екологічний чинник (екологічний податок; екологічний збиток тощо);

4) інноваційний чинник (інновації у виробництві, управлінні тощо);

5) організаційно-структурний чинник (організаційна структура; продуктивність праці; рівень кваліфікації персоналу; методи управління; інтелектуальний потенціал підприємства; стратегія розвитку підприємства тощо) [27].

Для підприємств різних видів економічної діяльності фактори окремих груп зовнішнього та внутрішнього середовища можуть набувати різного значення. Наприклад, М.М. Гуменюк стверджує, що для підприємств аграрного сектору необхідно аналізувати такі чинники (рис. 1.5).

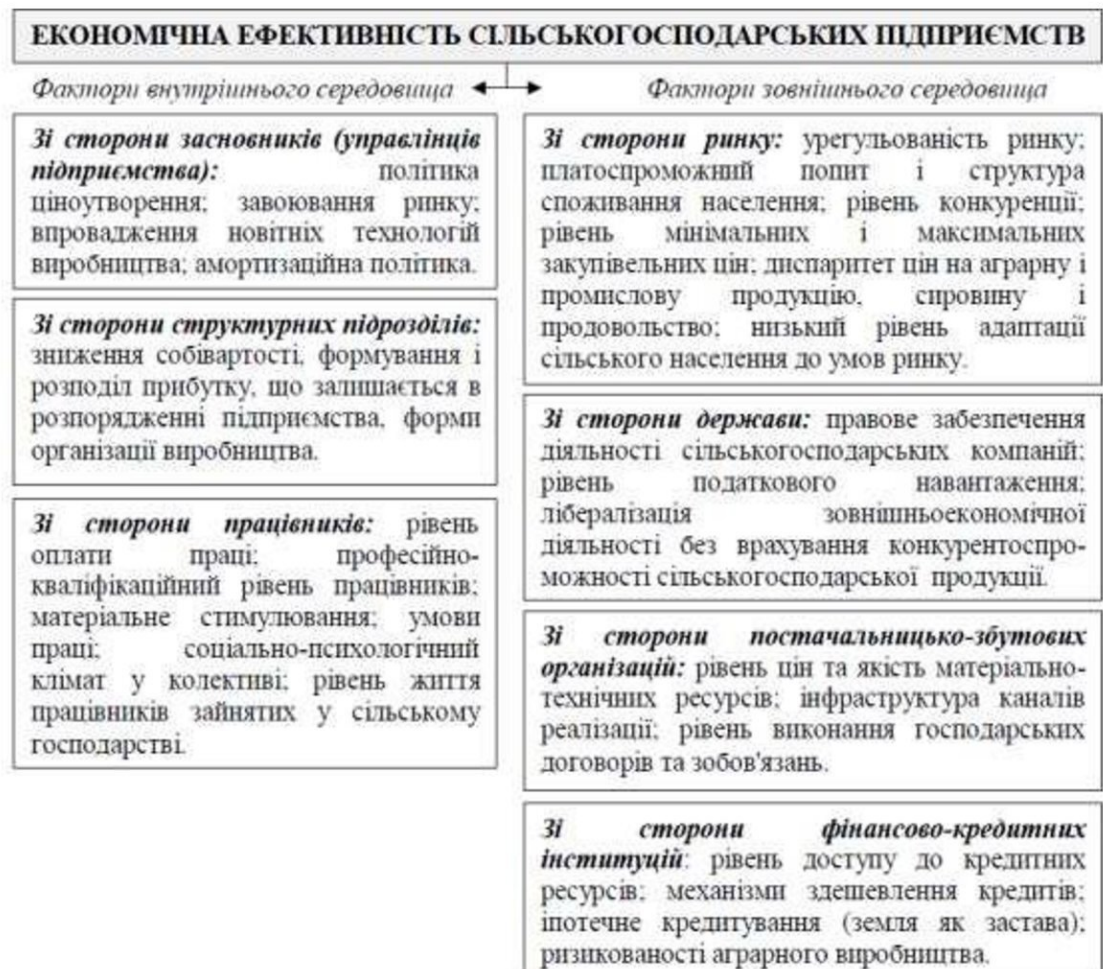

Рисунок 1.5 – Фактори, що впливають на економічну ефективність сільськогосподарських підприємств

Джерело: побудовано на основі [28, с. 120]

Досліджуючи наукові напрацювання різних вчених, зокрема О. Петкова [29], Т. Нагавичко [30], І. Пушкарчук та О. Жуковської [31], систематизуємо класифікацію чинників впливу на ефективність діяльності підприємства (табл. 1.5). Можна дійти висновку, що фактори зовнішнього середовища взаємозалежні та здійснюють вплив на ефективність діяльності підприємства.

Таблиця 1.5 – Класифікація чинників впливу на ефективність діяльності підприємства

Класифікаційна ознака	Види чинників впливу
За місцем виникнення	1) внутрішні – безпосередньо пов'язані з результатами діяльності підприємства (обсяги реалізації продукції, системи оплати праці, рівень ефективності використання елементів виробництва, технологія виробництва, продуктивність праці персоналу, система управління і контролю тощо) 2) зовнішні – відображають загальний рівень розвитку економіки країни та не залежать від діяльності підприємства (податкова політика; державне регулювання підприємництва; конкурентне середовище; ціни; тарифи; орендна плата)
За мірою впливу на результати роботи	1) основні (прямі); 2) другорядні (опосередковані)
За способом розвитку підприємства	1) інтенсивні; 2) екстенсивні
За внутрішнім змістом досліджуваних явищ	1) кількісні; 2) якісні; 3) кількісно-якісні
За характером дії	1) об'єктивні; 2) суб'єктивні
За рівнем охоплення:	1) загальні; 2) специфічні
За рівнем деталізації:	1) часткові; 2) складні (комплексні)
За послідовністю дії	1) фактори 1-го порядку; 2) фактори 2-го порядку; 3) фактори n-го порядку
За часом дії	1) постійні; 2) змінні
За ознакою ступеня агрегування:	1) синтетичні; 2) аналітичні
За часом (періодом дії)	1) довгострокові; 2) середньострокові; 3) короткострокові
Залежно від характеру вирішуваних задач	1) стратегічні (перспективні); 2) тактичні (поточні)
За способом дії	1) прямі; 2) непрямі
За характером участі у виробничому процесі	1) виробничі; 2) невиробничі
За ступенем керованості	1) керовані; 2) слабокеровані; 3) некеровані
Залежно від сфери дії	1) глобальні; 2) локальні
За економічним змістом	1) матеріально-технічні; 2) організаційні; 3) економічні; 4) соціальні; 5) демографічні; 6) природні
За напрямом дії	1) фактори-стимулятори (позитивно впливають на показники ефективності діяльності підприємства) 2) фактори-дестимулятори (чинять негативний вплив на кінцеві результати діяльності підприємства)
За напрямками розвитку та вдосконалення виробництва (діяльності)	1) ресурсні; 2) організаційні; 3) технологічні

Джерело: систематизовано автором

1.3. Вибір та обґрунтування показників оцінювання рівня ефективності діяльності підприємства

Ефективність діяльності підприємства, як було казано у попередніх пунктах розділу, є складним поняттям, тому оцінити її одним показником – неможливо. Зацікавлені сторони по-різному вбачають оцінку ефективності: для інвесторів ефективною є діяльність такого підприємства, у якого спостерігається позитивна динаміка таких показників, як капіталомісткість, рентабельність та термін окупності капітальних укладень та інші; для власника – обсяги виробництва, загальна рентабельність діяльності, продуктивність праці, виробництво чистої продукції, відносна економія необоротних активів та обігових коштів тощо; для працівників – зарплато та трудомісткість продукції, продуктивність праці та інші; для керівників – показники ліквідності та платоспроможності, ділової активності, фондівіддача, фондомісткість тощо. Результати розрахунку вищеперерахованих показників дають змогу виявити резерви підвищення прибутковості, рентабельності, результативності та інших окремих аспектів, що у загальному впливає на зростання ефективності діяльності суб'єкта господарювання.

Залежно від цілей підприємства формується система показників, які якнайґрунтовніше демонструють стан ефективності діяльності підприємства, зокрема у динаміці. Проте, наразі не існує єдиного узгодженого підходу до формування системи показників ефективності, що обґрунтовано неможливістю імплементувати її у своїй діяльності підприємств різних форм власностей, галузей, розмірів. Характеристика різних підходів представлена у табл. 1.6.

Таблиця 1.6 – Підходи до оцінки ефективності діяльності підприємства

Назва підходу	Характеристика
Традиційний	Підхід ґрунтується на класичній моделі Дюпона «Рентабельність капіталу» та передбачає оцінку ефективності з використанням двох груп показників: узагальнюючих – показників першого рівня, які характеризують ефективність діяльності підприємства в цілому на основі порівняння результатів діяльності з витратами ресурсів, та показників другого рівня, які оцінюють ефективність використання окремих видів ресурсів підприємства.

Функціональний	Підхід, за якого оцінюється ефективність окремих функціональних напрямів діяльності підприємств, наприклад логістичної, інноваційної, маркетингової тощо.
Факторний	Підхід, за якого діяльність підприємства оцінюється за ефективністю використання тих або інших факторів виробництва, наприклад праці, капіталу, інвестицій, енергії тощо.
Процесний	Підхід, за якого оцінюється ефективність окремих процесів підрозділів підприємства, наприклад ефективність металообробки, ефективність автоматизації виробництва тощо.
Комплексний	Підхід, за якого різні аспекти діяльності підприємства оцінюються разом за допомогою складної системи показників, наприклад ліквідність, ділова активність, фінансова ефективність тощо.
Математичний	Підхід характеризується широким застосуванням методів нелінійної динаміки, узагальнених функцій тощо.
Ергонометричний	Підхід ґрунтується на застосуванні параметричних методів оцінки, таких як метод найменших квадратів, скоригований метод найменших квадратів, метод без специфікації розподілу та непараметричних методів оцінки, які засновані на використанні математичного програмування – аналіз середовища функціонування або оболонки даних, метод вільного розміщення оболонки, індекси продуктивності.
Оцінка ефективності діяльності на основі концепції Performance Management (управління результатами)	Підхід передбачає використання збалансованої системи індикаторів, включає різні фінансові та нефінансові показники, що дає змогу комплексно оцінити вартість підприємства та ефективність його діяльності. Основним показником у цій системі є економічно додана вартість, другорядним – рентабельність. Заснована Р. Капланом і Д. Нортеном збалансована система показників об'єднує більшість з існуючих показників у відповідні системи для оцінки і аналізу ефективності діяльності на будь-якому рівні управління. Основними недоліками цієї системи є її складність, обмеженість у застосуванні та формуванні показників. Тому М.В. Майер пропонує оцінювати ефективність функціонування суб'єкта господарювання на основі процесно-орієнтованого аналізу рентабельності (Activity – Based Profitability Analysis, АВРА). Дана методика дає змогу відділити рентабельні процеси від нерентабельних для кожного споживчого сегменту, а також визначити рентабельність окремих продуктів і послуг та рекомендувати їх до продажу.
Структурний підхід Куросави	Підхід заснований на структурі підприємства і складається з трьох компонентів: оцінювання показників економічної діяльності підприємств, якісне оцінювання і оцінювання економічних показників галузі.
Бенчмаркінг	Це процес порівняння діяльності підприємства (у тому числі характеристик асортименту, послуг, методів роботи та ін.) з кращими компаніями на ринку і в галузі, з подальшим здійсненням змін для досягнення і підтримання певного рівня конкурентоспроможності, а також гарантії довгострокового функціонування на ринку. Бенчмаркінг є ефективною системою превентивного попередження про назріваючі проблеми організацій.

Джерело: систематизовано автором на основі [5, с. 462; 7, с. 75; 32, с. 80-81]

Кожен із підходів має свої переваги та недоліки: одні є більш вузькими та дають можливість оцінити ефективність лише окремих аспектів діяльності, інші – навпаки, включають багато критеріїв та ускладнюють технічну сторону використання того чи іншого підходу. Тому, вибір системи показників оцінки є дуже важливою складовою в управлінні ефективністю діяльності суб'єкта господарювання.

Серед великої різноманітності методів оцінки ефективності діяльності підприємства можна виокремити дві основні групи: кількісні та якісні методи. Перша група передбачає використання вартісного та фінансово-економічного методів, у яких вартість є основним мірилом під час прийняття тих чи інших управлінських рішень. Інша група зосереджена на таких аспектах діяльності підприємства як організаційному, соціальному, екологічному та інше. Зарубіжний досвід говорить про те, що найбільш дієвою є та система оцінки ефективності діяльності підприємства, у якій інтегровано обидва напрямки, тобто надає кількісно-якісну характеристику та включає як фінансові, так і нефінансові показники.

Т.А. Горобець та А.Г. Гончарук пропонує використовувати систему оцінки ефективності діяльності, яка включає в себе шість показників: додана вартість у абсолютному вираженні та у динаміці, абсолютної ефективності діяльності та її динаміки, відносна ефективність та ринкова ефективність (табл. 1.7). Ця система акцентує увагу на доданій вартості як основного критерію ефективності, є досить простою у розрахунку, оскільки аналізовані показники доступні у річних звітах підприємства.

Проте, вважаємо, що використання такої системи (за Т.А. Горобець та А.Г. Гончарук) є недостатньою умовою для розуміння загального рівня ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства, тому погоджуючись з думкою О.М. Савицькою та В.О. Салабай, розширимо систему оцінки ефективності діяльності суб'єкта господарювання показниками за такими напрямками [33]: 1) ефективність використання трудових ресурсів (виробіток, трудомісткість, продуктивність); 2) ефективність використання

матеріальних ресурсів (рентабельність активів, власного капіталу та продукції, операційної діяльності, продажів, а також інвестицій); 3) ефективність використання основних виробничих фондів (фондовіддача, фондомісткість, рентабельність основних засобів). Характеристика та формули розрахунку вище представлених показників наведено у таблиці А.1 додатку А.

Для вибору та обґрунтування показників оцінювання рівня ефективності діяльності підприємства науковці пропонують певну схему дій (рис. 1.6), яка складається з декількох стадій: 1) встановлення мети аналізу та збір відповідної інформації; 2) внутрішня оцінка ефективності; 3) аналіз отриманих результатів та прийняття управлінських рішень.

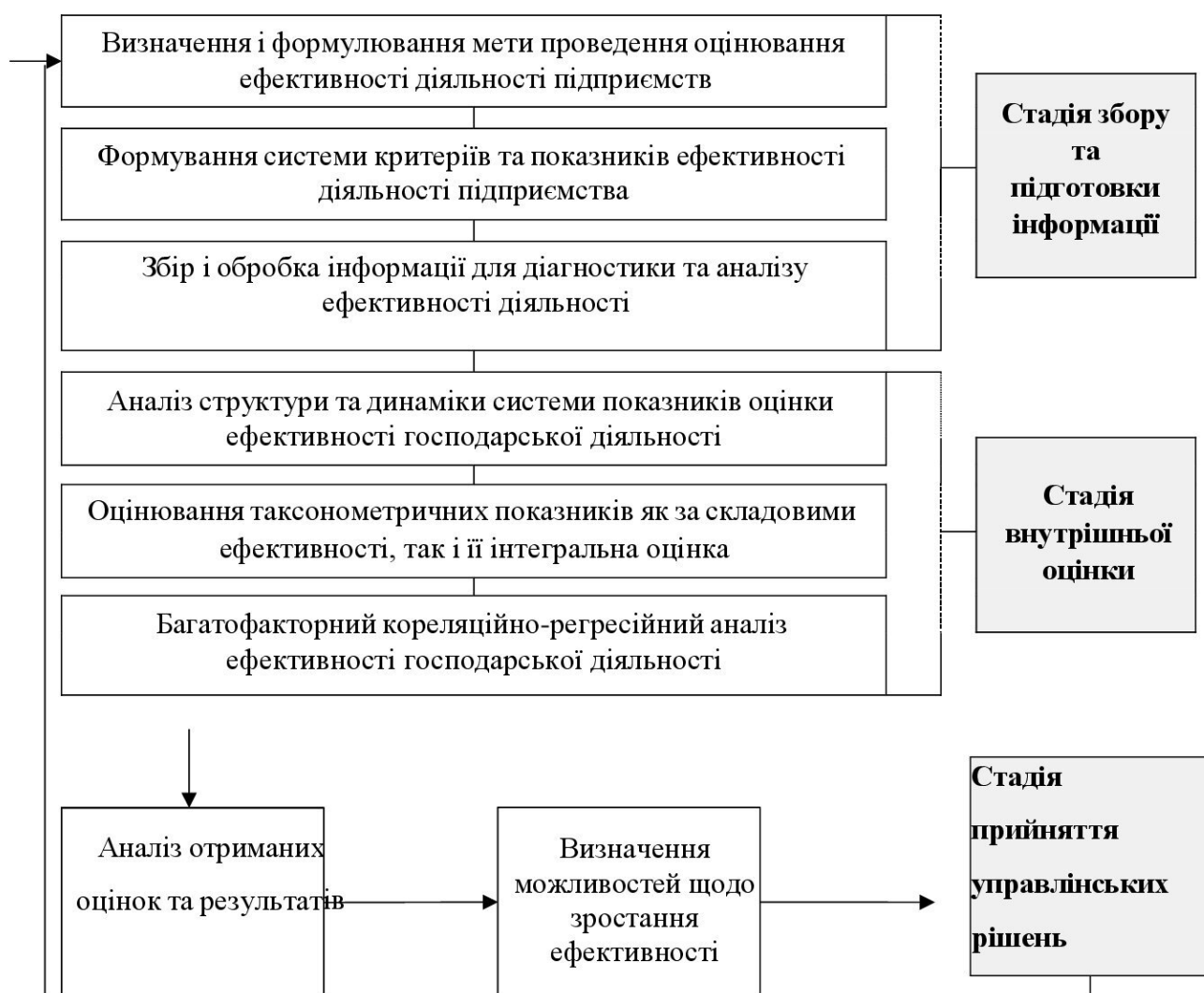

Рисунок 1.6 – Схема оцінювання рівня ефективності діяльності підприємства

Джерело: систематизовано автором на основі [5, с. 463; 32, с. 82-83]

Представлена схема аналітичної роботи з оцінювання рівня ефективності діяльності підприємства та методи, які можуть бути використані при цьому, допомагають ідентифікувати всю сукупність чинників підвищення ефективності, враховувати найсуттєвіші зміни функціонування суб'єкта господарювання у мінливому ринковому середовищі та визначати його стратегічні пріоритети, які задовольняли б інтереси стейкхолдерів.

Таким чином, оцінка ефективності діяльності суб'єкта господарювання займає важливе місце в системі управління підприємством, а результати оцінювання використовуються для формулювання стратегічних і тактичних завдань його подальшого розвитку. Представлений алгоритм, підходи, моделі та система показників оцінювання мають загальний характер, проте їхнє використання має враховувати особливості досліджуваного бізнесу (вид діяльності, розмір, структуру власності, період існування тощо) та умови й стратегічні орієнтири його функціонування.

Висновки до розділу 1

Перший розділ дипломної роботи присвячено дослідженню теоретико-методичних основ ефективності діяльності підприємства, у межах якого розглянуто три основні питання: 1) економічна сутність ефективності діяльності підприємства; 2) характеристика чинників впливу на підвищення ефективності діяльності підприємства; 3) вибір та обґрунтування показників оцінювання рівня ефективності діяльності підприємства. Результати дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

1. Вивчаючи підходи до визначення ефективності, можна зробити висновок, що зміст поняття «ефективність діяльності підприємства» розширено за рахунок багатьох інших аспектів, окрім результативності та продуктивності, пов'язаних з організаційною діяльністю, у тому числі з аналізом ринку, управлінням фінансами та персоналом, дослідженням потреб, розподілом

ресурсів, готовою продукцією. При цьому основоположним принципом управління ефективністю є розуміння того, що підвищення ефективності діяльності підприємства не є головною ціллю, а розглядається в контексті задоволення потреб зацікавлених у його діяльності сторін. Отже, ефективність діяльності підприємства на цьому етапі можна визначити як складину категорію, яка характеризує здатність підприємства досягати своїх цілей за певного рівня інтенсивності використання ресурсів і відповідати очікуванням зацікавлених сторін, враховуючи платоспроможність попиту, а також адаптуватися та розвиватися, щоб вижити.

2. Єдиної класифікації чинників, що впливають на ефективність діяльності підприємства, не існує, однак ефективність управління залежить від своєчасного виявлення чинників, що на неї впливають, тому одне із основних завдань полягає не лише у систематизації в єдину систему класифікації та характеристики її впливу на розвиток підприємства, але і також у здатності своєчасного реагування суб'єктів господарювання на зміни цих чинників.

3. Оцінка ефективності діяльності суб'єкта господарювання займає важливе місце в системі управління підприємством, і результати оцінювання використовуються для подальшого уточнення чи формулювання стратегічних і тактичних завдань. Існують різні підходи до оцінки ефективності діяльності підприємства, зокрема, традиційний, функціональний, факторний, процесний, комплексний, математичний, ергонометричний, оцінка ефективності діяльності на основі концепції *Perfomence Meneqment* (Управління Результатами), структурний підхід Куросави, бенчмаркінг. Запропоновано алгоритм оцінювання рівня ефективності діяльності підприємства, який складається з 3 основних етапів: 1) стадія збору та підготовки інформації; 2) стадія внутрішньої оцінки; 3) стадія прийняття управлінських рішень. Моделі оцінки діяльності мають розроблятися індивідуально для кожного бізнесу, але запропонована система має загальний характер.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ХОЛДИНГУ «XXXXXX»

2.1. Загальна характеристика та господарсько-правові засади функціонування агропромислового холдингу «XXXXXX»

Агропромисловий холдинг «XXXXXX» – одна з найбільших вертикально-інтегрованих агрокомпаній в Україні, яка веде соціально-відповідальний бізнес і виробляє продукції, що орієнтована на глобальні ринки.

Холдинг має чотири основні напрями діяльності: агровиробництво, виробництво цукру, переробка сої та виробництво молока. Окрім того, у 2014 році підприємство ввело в експлуатацію один із найбільших біоенергетичних комплексів в Україні, сировиною для якого виступає побічні відходи з виробництва цукру, а також органічні відходи агровиробництва. АХ «XXXXXX» додатково надає послуги зі зберігання зернових, олійних та зернобобових культур. Загальна бізнес-модель вертикально-інтегрованих агрокомпанії

«XXXXXX» із річними показниками за 2022 рік представлена на рис. 2.1.

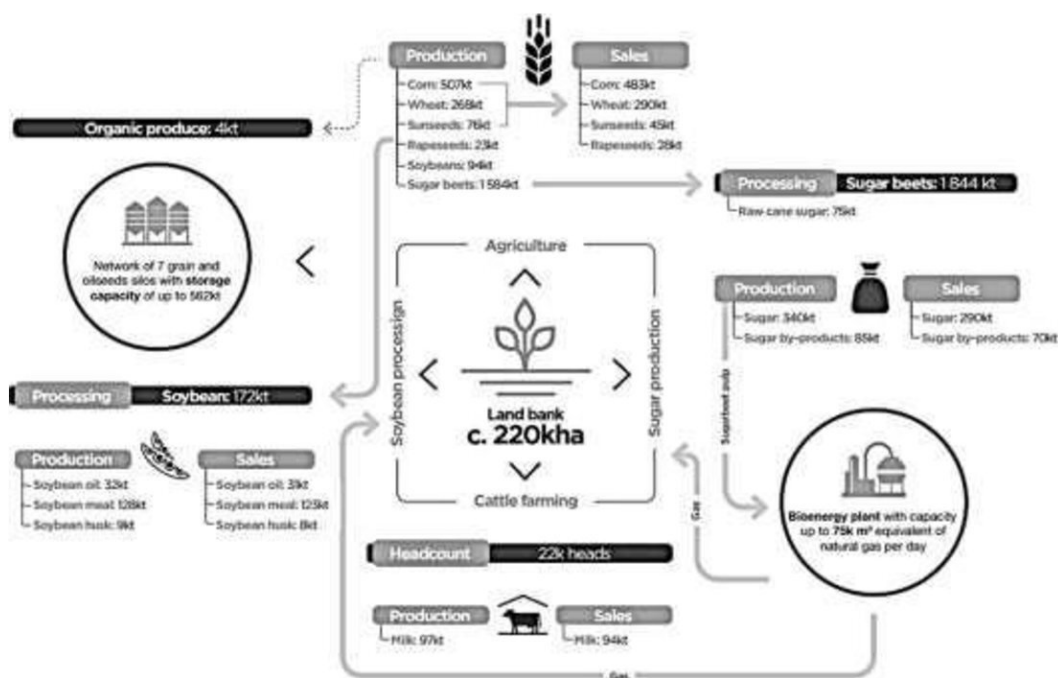

Рисунок 2.1 – Бізнес-модель АХ «XXXXXX»

Джерело: [35, с. 6]

Характеристика продукції АХ «XXXXXX» приведена в Додатку Б. Основні результати діяльності агропромислового холдингу за продуктовими напрямками діяльності [34]:

- рослинництво: земельний банк – 220 000 га земель с.-г. призначення;
- виробництво цукру: річні обсяги виробництва 250 000 – 500 000 тонн цукру, що робить підприємство виробником цукру №1 в Україні; продукти переробки цукру (меляса, жом гранульований, інвертований сироп);
- тваринництво: загальне поголів'я становить 22 тис. голів, а річний обсяг виробництва молока – 100 000 тонн (виробник індустріального молока №1 в Україні);
- переробка сої: загальна річна потужність з переробки складає 230 тис. тонн (№2 по переробці сої в Україні), основна продукція – олія соєва гідратована та шрот соєвий кормовий тостований;
- зернові та олійні культури: зерно кукурудзи, зерно пшениці 2-й клас 12.5 про, зерно пшениці 3-й клас 11.5 про, зерно пшениці 4-й клас, насіння ріпаку, соєві боби, насіння інших сільсько-господарських культур;
- біоенергетика: потужність біогазового комплексу 150 тис. м³ біогазу на добу.

XXXXXX – європейська публічна компанія, яка з 2006 року котирує свої акції на Варшавській фондовій біржі. На сьогодні є два основні довгострокові акціонери: сім'я Віктора Іванчика (генерального директора) через Albacore Ventures Limited з 40,0% від загальної кількості випущених акцій та Fairfax Financial Holdings Ltd з 29,9%. Акції Astarta у вільному обігу в основному належать польським інституційним інвесторам, інвестиційним компаніям ЄС та США. Компанія діє відповідно до законодавства Республіки Кіпр, її зареєстрований офіс: Lamprusas 1, 1095, Nicosia, Cyprus. XXXXXX дотримується Рекомендованої найкращої практики корпоративного управління для емітентів на Варшавській фондовій біржі (Кодекс найкращої практики для компаній, зареєстрованих на ВФБ).

Керівництво здійснює управління поточною діяльністю товариства та несе відповідальність за вирішення операційних, економічних, екологічних та соціальних питань, за винятком питань, що належать до компетенції загальних зборів акціонерів та ради директорів. Загальні збори акціонерів є вищим органом влади товариства. Чергові загальні збори акціонерів проводяться щорічно, але не пізніше ніж через п'ятнадцять місяців після попередніх загальних зборів акціонерів.

Динаміка основних результатів діяльності підприємства за останні 5 років представлено на рис. 2.2.

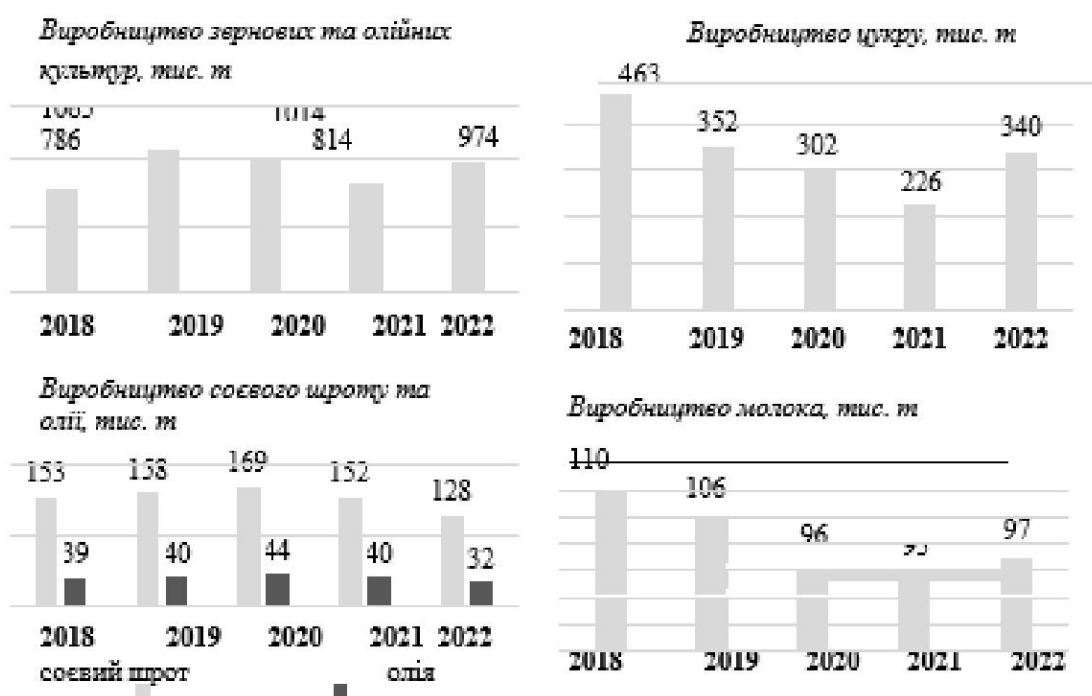

Рисунок 2.2 – Динаміка ключових операційних результатів АХ «XXXXXX» за 2018-2022 рр.

Джерело: складено на основі [35, с. 10-11]

Як видно з рис. 2.2, загальна тенденція ключових показників діяльності АХ «XXXXXX» за період 2018-2022 рр. є негативною, адже попри незначне зростання показників за окремими видами діяльності у останньому аналізованому році, воно менше за максимальне значення протягом уперіоду. Тому, можна зробити висновок, що агропромхолдинг має необхідність у пошуках напрямів підвищення ефективності його діяльності.

2.2. Аналіз фінансово-економічного стану агропромислового холдингу «XXXXX»

Основними завданнями аналізу фінансово-економічного стану підприємства є: (1) аналіз ефективності використання майна підприємства (капіталу) та забезпечення підприємства власними оборотними коштами;

(2) об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства; (3) дослідження ділової активності підприємства; (4) аналіз ефективності використання трудових ресурсів і заробітної плати.

Результати аналізу фінансово-економічного стану підприємства за вищеписаними складниками сприятиме ідентифікації вузьких місць в діяльності підприємства та становитиме основу для розробок заходів з підвищення ефективності діяльності підприємства.

Фінансовий стан підприємства значною мірою залежить від його майнового стану, тому слід провести дослідження складу, структури та динаміки вартості активів підприємства (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Склад і структура майна АХ «XXXXX»

№	Показник	2020, ис. грн	2021, ис. грн	2022, ис. грн	Структура, %			бс. зміна, тис. грн	п росту, %	Зміна - ри, %
					020	021	022			
1.	Усього майна	0 061 439	17 764 379	21 353 847	100	100	100	1 292 408	106,4	-
у тому числі:										
2.	нові засоби й оборотні активи	2 477 487	11 017 644	10 677 344	62,2	62,0	50,0	1 800 143	85,6	-12,2
3.	Оборотні (поточні) активи	7 540 669	6 589 008	10 676 503	37,6	37,1	50,0	3 135 834	141,6	12,4

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Згідно з проведеними розрахунками (табл. 2.2), майно агрохолдингу «XXXXX» за період 2020-2022 рр. збільшилась на 1,3 млрд грн або на 6,4%. Таке зростання відбулось за рахунок значного збільшення оборотних

активів на 41,6%, попри скорочення вартості необоротних активів на 1,8 млн грн або 14,4%. У структурі поточних активів теж відбулось збільшення з 7 540 669 тис. грн до 10 676 503 тис. грн, абсолютна зміна становить 3 135 834 тис. грн, що у відсотковому відношенні становить 41,6%. А частка оборотних активів у структурі майна підприємства зросла на 12,4%. Частка необоротних активів за аналізований період у структурі зменшилась на 12,2%.

Наступним кроком проаналізуємо джерела формування активів (табл. 2.3). Основними джерела розрахунків є консолідовані Баланс та Звіт про фінансові результати (Додаток В).

Таблиця 2.3 – Аналіз динаміки й структури джерел капіталу АХ «XXXXXX» за 2020-2022 рр.

№	Показник	Сума, тис. грн			Структура, %			Абс. зміна, тис. грн	Темп росту, %
		2020	2021	2022	2020	2021	2022		
1.	Загальна сума фінансових ресурсів	20 061 439	17 764 379	21 353 847	100	100	100	1 292 408	106,4
у тому числі:									
2.	Власний капітал	11 592 812	11 718 655	15 311 108	57,8	66,0	71,7	3 718 296	132,1
3.	Позиковий капітал	7 387 926	4 253 756	4 712 316	36,8	23,9	22,1	-2 675 610	63,8
3.1	Довгострокові зобов'язання	3 036 204	3 946 896	3 639 742	15,1	22,2	17,0	603 538	119,9
3.2	Короткострокові кредити	3 874 935	0	245 520	19,3	0,0	1,1	-3 629 415	6,3
3.3	Кредиторська заборгованість	476 787	306 860	827 054	2,4	1,7	3,9	350 267	173,5
4.	Забезпечення майбутніх платежів	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0	-

Джерело: складено автором на основі розрахунків

У структурі джерел фінансування основна частка припадає на власний капітал, яка у 2022 році становила 71,7%. Окрім того, вартість власного капіталу за період 2020-2022 рр. зросла на понад 3,7 млрд грн або, у відсотковому відношенні, на 32,1%. Позиковий капітал за аналізований період скоротився на 2 675 610 тис. грн або 36,2% в основному за рахунок зменшення

короткострокових кредитів у 2022 році по відношенню до 2020 року, однак у 2021 році короткострокові кредити була відсутніми. Довгострокові зобов'язання зросли на 603 538 тис. грн, тобто майже на 20%. Кредиторська заборгованість, яка у структурі джерел капіталу становили у 2022 році 3,9% зроси на майже 74%, що у грошовому вираженні становить 350 млн грн.

Проведемо аналіз динаміки і структури власного капіталу АХ «XXXXXX» (табл. 2.4). За період 2020-2022 рр. власний капітал підприємства зріс на 32,1% в основному за рахунок зростання нерозподіленого прибутку, який збільшився на 4 746 82 тис. грн або 56,9%. У той же час статутний та додатковий капітал залишилися на тому ж рівні у 2022 році, що і в попередніх роках. Резервний капітал скоротився на майже 50 млн грн, а капітал у дооцінках – на 960 млн грн.

Таблиця 2.4 – Динаміка і структура власного капіталу АХ «XXXXXX» за 2020-2022 рр.

№	Вид капіталу	Сума, тис. грн			Структура, %			Абс. зміна, тис. грн	Темп росту, %
		2020	2021	2022	2020	2021	2022		
1.	Зареєстрований (пайовий) капітал	1 663	1 663	1 663	0,01	0,01	0,01	0	100,0
2.	Капітал у дооцінках	2 482 363	1 926 064	1 521 501	21,4	16,4	9,9	-960 862	61,3
3.	Додатковий капітал	369 798	369 798	369 798	3,2	3,2	2,4	0	100,0
4.	Резервний капітал	508 868	474 036	459 821	4,4	4,0	3,0	-49 047	90,4
5.	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	8 349 380	9 066 354	13 096 200	72,0	77,4	85,5	4 746 820	156,9
Разом		11 592 812	11 718 655	15 311 108	100	100	100	3 718 296	132,1

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Щодо динаміки структури власного капіталу: відбулось зменшення частки капіталу у дооцінках на 6,5%, додаткового капіталу – на 1,2%, резервного капіталу – на 1,0%, а частка нерозподіленого капіталу зросла на 8,1%.

Для аналізу ефективності використання основних виробничих фондів використаємо показники фондомісткості, фондоозброєності, коефіцієнт реальності вартості основних виробничих фондів, коефіцієнти зносу та придатності основних засобів, фондovіддачі та рентабельності основних засобів. Розрахунки наведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Аналіз ефективності використання основних засобів АХ «XXXXXX» за 2020-2022 рр.

№	Показник	Формула розрахунку	Роки			Відхилення: +, -:	
			2020	2021	2022	2022 до 2020	2022 до 2021
1.	Фондомісткість, тис. грн/тис. грн	Фк/Вп	0,571	0,499	0,319	-0,252	-0,180
2.	Фондоозброєність, тис. грн / ос.	Фк/Ч	1482,50	1448,24	1341,33	-141,17	-106,91
3.	Фондовіддача, тис. грн/тис. грн	Вп/Фк	0,429	0,501	0,681	0,25	0,18
4.	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства	Фз/М	0,624	0,615	0,576	-0,048	-0,040
5.	Коефіцієнт зносу ОЗ	Зо/Фк	0,157	0,313	0,498	0,341	0,185
6.	Коефіцієнт придатності основних засобів	1-Кз	0,843	0,687	0,502	-0,341	-0,185
7.	Коефіцієнт рентабельності основних засобів	Пб/Фк	0,004	0,037	0,618	0,614	0,582

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Фондомісткість, як показник величини вартості основних фондів, що припадає на одиницю виробленої продукції, для АХ «XXXXXX» у 2022 році показав, що на 1 тис. гривень виробленої продукції припадало 526 грн основних фондів. За нормальних умов фондомісткість повинна мати тенденцію до зменшення, що і спостерігається в аналізі ефективності використання основних засобів досліджуваного підприємства [39]. Фондовіддача – обернений показник до фондомісткості, який для АХ «XXXXXX» у 2022 році становив на 1 тис. грн основних засобів 681 грн випущеної продукції, а за період 2020-2022 рр. продемонстрував динаміку до зростання, що є позитивним фактором. Скорочення показника фондоозброєності за досліджуваний період спричинений зменшенням кількості працівників агрохолдингу.

Згідно з проведеними розрахунками, представлених у табл. 2.5, попри зростання коефіцієнту зносу основних засобів АХ «XXXXXX» (за два останні роки на 0,048) та, відповідно, скорочення коефіцієнту придатності основних засобів (за рік на 0,185), коефіцієнт рентабельності основних засобів зріс за період 2020-2022 рр. на 0,614 (або на 41,1%) в основному за рахунок значного зростання чистого фінансового результату (прибутку).

Структура основних засобів агрохолдингу у 2022 році складалась із: силових машин та устаткування – 36%, споруди – 35%, будівлі – 24%, транспортні засоби – 2%, невстановлене обладнання – 2%, інші основні засоби – 1% (рис. 2.3).

Рисунок 2.3 – Структура основних засобів АХ «XXXXXX» у 2022 р.

Джерело: побудовано автором на основі розрахунків

Проведемо аналіз майнового стану АХ «XXXXXX» за показниками: коефіцієнт зносу, оновлення та вибуття основних засобів (табл. 2.6) та здійснимо графічне представлення результатів (рис. 2.4).

Таблиця 2.6 – Показники майнового стану АХ «XXXXXX» у динаміці

№	Показник	Формула розрахунку	Роки			Відхилення: +,-:	
			2020	2021	2022	2022 до 2020	2022 до 2021
1.	Коефіцієнт зносу ОЗ	Сума зносу ОЗ /Первісну вартість ОЗ на початок періоду	0,157	0,313	0,498	0,341	0,185
2.	Коефіцієнт оновлення ОЗ	Вартість введених ОЗ за звітний рік/ Загальну вартість ОВЗ на кінець року	0,04	0,052	0,053	0,013	0,001
3.	Коефіцієнт вибуття ОЗ	Вартість ОЗ які вибули/Вартість ОВЗ на початок періоду	0,279	0,363	0,020	-0,259	-0,343

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Рисунок 2.5 – Динаміка рівня оновлення та вибуття основних фондів АХ «XXXXXX» за 2020-2022 рр.

Джерело: побудовано автором на основі таблиці 2.6

Дані таблиці 2.6 свідчать, що АХ «XXXXXX» має динаміку до зростання рівня зносу основних засобів. Водночас, інформація, представлена на рисунку 2.5, може свідчити про наявність проблем із забезпеченням належного рівня оновлення основних фондів, оскільки протягом досліджуваного періоду рівень вибуття значно перевищував рівень оновлення, окрім 2022 року: коефіцієнт вибуття основних засобів склав 2,0%, а оновлення – 5,3%.

Наступним етапом дослідження буде оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства.

Аналіз ліквідності та платоспроможності здійснено шляхом розрахунку показників, представлених у табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Нормативні значення розрахунку показників ліквідності та платоспроможності

№	Показник	Нормативне значення	Методика розрахунку
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,4	Грошові кошти / Поточні зобов'язання
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,4-0,8	(Оборотні активи – Запаси) / Поточні зобов'язання
3	Коефіцієнт загальної ліквідності	1,5-2	Оборотні активи / Поточні зобов'язання
4	Коефіцієнт маневреності	0-1	(Оборотні активи – Поточні зобов'язання) / Власний капітал
5	Чистий оборотний капітал	> 0 збільшення	Оборотні активи – Поточні зобов'язання
6	Коефіцієнт платоспроможності	> 0,5	Власний капітал / Довгострокові зобов'язання

Джерело: побудовано на основі [40]

Розраховані показники із табл. 2.7 для агрохолдингу «XXXXX» у динаміці представлено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Показники ліквідності та платоспроможності АХ «XXXXX» за 2020-2022 рр.

№	Показник	Роки			Відхилення: +,-:	
		2020	2021	2022	2022 до 2020	2022 до 2021
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,063	0,387	0,151	0,088	-0,236
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,370	1,052	0,990	0,620	-0,062
3	Коефіцієнт загальної ліквідності	1,388	3,270	4,443	3,055	1,173
4	Коефіцієнт маневреності	0,182	0,390	0,540	0,359	0,150
5	Чистий оборотний капітал, тис. грн	2 108 246	4 574 180	8 273 506	6 165 260	3 699 326
6	Коефіцієнт платоспроможності	3,818	2,969	4,207	4,238	0,555

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Згідно з проведеним дослідженням ліквідності та платоспроможності АХ «XXXXX» можемо зробити наступні висновки:

1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності, що характеризує розмір частки поточних зобов'язань підприємства, яку можна покрити за допомогою абсолютно ліквідних активів, для досліджуваного підприємства відповідає

нормативному значенню лише у 2021 році. У 2022 році частка таких зобов'язань становила лише 15,1%, що свідчить про низьку абсолютну ліквідність агрохолдингу.

2. Коефіцієнт швидкої ліквідності за увесь період відповідає нормативному значенню, що говорить про те, що підприємство здатне погасити значну частину (99% у 2022 році) поточних зобов'язань за рахунок абсолютно та швидко ліквідних активів. Однак, за період 2021-2022 рр. спостерігається скорочення показника.

3. Оскільки, коефіцієнт швидкої ліквідності показав високий результат, відповідно, коефіцієнт загальної ліквідності також відповідає нормативному значенню, адже всі активи більші за поточні зобов'язання у 4 рази (станом на 2022 р.).

4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує частину власних коштів суб'єкта господарювання, яка спрямована на фінансування оборотних активів. Згідно з даними табл. 2.8, показник за досліджуваний період відповідав нормативному значенню, що означає, що АХ «XXXXXX» має змогу вільно маневрувати власним капіталом.

5. Чистий оборотний капітал має динаміку до збільшення, де за період 2020-2022 рр. зросло на 6 165 260 тис. грн. Це говорить про високу поточну ліквідність підприємства.

6. Основна мета розрахунку коефіцієнта платоспроможності – це перевірити чи здатна фірма виконувати свої довгострокові борги та зобов'язання. Згідно з проведеними розрахунками, власний капітал в повній мірі забезпечує довгострокові борги та зобов'язання АХ «XXXXXX».

Загалом, можна зробити висновок, що АХ «XXXXXX» має високий рівень ліквідності та платоспроможності.

Наступним кроком визначимо тип фінансової стійкості (табл. 2.9). Додаємо пояснення для скорочень коефіцієнтів: наявність власного оборотного капіталу (Кво); наявність перманентного капіталу (Кп); загальна величина капіталу для формування запасів і затрат (Ксум).

Таблиця 2.9 – Типи фінансової стійкості підприємства

Тип фінансової стійкості	Значення коефіцієнтів		
	$K_{в.о.}$	$K_{п}$	$K_{сум}$
Абсолютна стійкість	≥ 0	≥ 0	≥ 0
Нормальна стійкість	< 0	≥ 0	≥ 0
Нестійкий фінансовий стан	< 0	< 0	≥ 0
Кризовий фінансовий стан	< 0	< 0	< 0

Джерело: побудовано на основі [41, с. 464]

У таблиці 2.10 представлено розраховані показники наявності власного оборотного капіталу ($K_{во}$), наявності перманентного капіталу ($K_{п}$) та загальної величини капіталу для формування запасів і затрат ($K_{сум}$).

Таблиця 2.10 – Показники для визначення типу фінансової стійкості АХ «XXXXXX» за 2020-2022 рр.

Показник	2020	2021	2022
Наявність власного оборотного капіталу ($K_{во}$), тис. грн	-884 675	701 011	4 633 764
Наявність перманентного капіталу ($K_{п}$), тис. грн	-609 276	2 097 119	5 404 298
Загальна величина капіталу для формування запасів і затрат ($K_{сум}$), тис. грн	3 265 659	2 097 119	5 649 818

Джерело: складено автором на основі розрахунків

У 2020 році для АХ «XXXXXX» можемо ідентифікувати нестійкий фінансовий стан, адже власний капітал менший за суму необоротних активів ($K_{во\ 2020} = -884\ 75$ тис. грн); сума власного оборотного капіталу та довготерміново залученого капіталу є від'ємною ($K_{п\ 2020} = -609\ 276$ тис. грн); суму перманентного капіталу та короткотерміново залученого капіталу є додатною ($K_{сум\ 2020} = 3\ 265\ 659$ тис. грн). У 2021 та 2022 роках тип фінансової стійкості можемо встановити як абсолютна, адже всі аналізовані показники мають додатне значення та позитивну динаміку абсолютної зміни, що свідчить про перевищення власних оборотних коштів над величиною залученого капіталу і посилення фінансової незалежності.

Аналіз ділової активності підприємства включає вивчення рівня та динаміки різних фінансових коефіцієнтів, зокрема оборотності запасів і капіталу компанії, дебіторської та кредиторської заборгованості, фінансового та операційного циклів, а також коефіцієнти стійкості економічного зростання.

У табл. 2.11 представлено розрахунок вищеписаних показників для досліджуваного підприємства у динаміці та на рис. 2.6 наведена графічна візуалізація окремих показників.

Коефіцієнт оборотності активів становив у 2022 році 1,037, що на 0,387 більше, аніж за два попередні роки. Це можна вважати позитивною тенденцією для АХ «XXXXXX», адже у 2022 році на 1 гривню чистого доходу припадало 1,037 грн. середньорічної вартості активів, а у 2021 році – 0,772 грн. Коефіцієнт оборотності оборотних активів також зріс за аналізований період за рахунок більшого темпу росту чистого доходу, аніж середньорічної вартості оборотних активів.

Таблиця 2.12 – Показники ділової активності АХ «XXXXXX» у динаміці за 2020 – 2022 рр.

№ з/п	Показник	Роки			Відхилення: +,-:	
		2020	2021	2022	2022 до 2020	2022 до 2021
1.	Коефіцієнт оборотності активів	0,650	0,772	1,037	0,387	0,266
2.	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,549	2,065	2,350	0,801	0,285
3.	Коефіцієнт оборотності запасів	2,105	2,912	3,174	1,070	0,263
4.	Оборотність запасів, дні	173	125	115	-58	-10
5.	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	6,941	9,710	12,097	5,157	2,388
6.	Оборотність дебіторської заборгованості, дні	53	38	30	-22	-7
7.	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	1,961	3,919	9,184	7,223	5,265
8.	Оборотність кредиторської заборгованості, дні	186	93	40	-146	-53
9.	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,225	1,252	1,501	0,276	0,249

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Рисунок 2.6 – Тривалість оборотності окремих показників АХ «XXXXXX» за 2020-2022 рр. (в днях)

Джерело: побудовано автором на основі табл. 2.12

Запаси на підприємстві використовуються ефективно, про що свідчить високий показник оборотності запасів, а також його позитивна динаміка. Тривалість обороту дебіторської заборгованості є досить низькою – лише 30 днів у 2022 році, а також спостерігається щорічне скорочення показники. Ця інформація дозволяє стверджувати про ефективну дебіторську політику підприємства. Така сама ситуація спостерігається і з кредиторською заборгованістю: значне скорочення короткострокових кредитів та поточної кредиторської заборгованості у 2022 році порівняно з 2020 роком сприяло зменшенню тривалості оборотності відповідного показника. Загалом можна говорити про досить високий рівень ділової активності холдингу.

Здійснимо аналіз ефективності використання трудових ресурсів і заробітної плати. Спочатку проаналізуємо структуру трудових ресурсів АХ «XXXXX» (табл. 2.13).

Таблиця 2.13 – Кількість та структура працівників АХ «XXXXX» за 2020-2022

рр.

Кількість працівників	2020	Структура, %	2021	Структура, %	2022	Структура, %
Вік						
до 30 р.	824	15%	710	14%	618	13%
30-50 р.	3025	55%	2760	55%	2696	56%
понад 50 р.	1621	30%	1557	31%	1506	31%
Стать						
Чоловіки	3458	63%	3211	64%	3077	64%
Жінки	2012	37%	1816	36%	1743	36%
Рівень						
Менеджери	790	14%	667	13%	641	13%
Спеціалісти	1285	23%	1248	25%	1272	26%
Робітники	3236	59%	2967	59%	2769	57%
Інші працівники	159	3%	145	3%	138	3%
Сегмент						
Рослинництво	2524	46%	2515	50%	2214	46%
Цукрове виробництво	1073	20%	711	14%	729	15%
Переробка сої	204	4%	202	4%	195	4%
Тваринництво	1246	23%	1177	23%	1191	25%
Інші сегменти	423	8%	422	8%	491	10%
Тип						
Постійні	4566	83%	4250	85%	4046	84%
Сезонні	904	17%	777	15%	774	16%

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Загалом, кількість працівників на підприємстві у 2022 році становила 4 820 осіб, що на 207 осіб менше за попередній рік та на 650 осіб менше, ніж у 2020 році. У структурі працівників за віком можемо спостерігати, що основна частка працівників віком від 30 до 50 років. У структурі за статтю – переважають працівники чоловічої статі. За структурою рівня працівників у 2022 році 57% склали робітники, 26% - спеціалісти, 13% - менеджери та 3% - інші працівники. Найбільша кількість працівників залучена на у сегменті рослинництва (46% у 2022 році), на другому місці – тваринництво (25%), потім – цукрове виробництво (15%) та інше.

Таблиця 2.14 – Показники використання трудових ресурсів та заробітної плати за 2020-2022 рр.

Показник	Розрахунок	Роки			Абсолютне відхилення: +, -		Відносне відхилення, %	
		2020	2021	2022	2022 до 2020	2022 до 2021	2022 до 2020	2022 до 2021
Фонд оплати праці, тис. грн	Дані звітності підприємства	434 299	440 425	724 258	289 959	283 833	166,76	164,45
Середньо- облікова чисельність працівників	Дані звітності підприємства	5470	5027	4820	-650	-207	88,12	95,88
Коефіцієнт обороту за наймом	Чисельність прийнятих працівників /Середня чисельність працівників	0,161	0,139	0,089	-0,072	-0,050	55,39	64,10
Коефіцієнт обороту за вибуттям	Чисельність звільнених працівників /Середня чисельність працівників	0,249	0,227	0,132	-0,117	-0,095	52,92	58,13
Коефіцієнт постійності кадрів	Чисельність постійних працівників /Середня чисельність працівників	0,835	0,845	0,839	0,005	-0,006	100,56	99,29
Вартісний показник продуктивності, тис. грн/ос.	Дохід від реалізації продукції/ Середня чисельність працівників	2597,38	2902,59	4208,86	1 611	1 306	162,04	145,00

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Отримані показники ефективності використання трудових ресурсів (табл. 2.14) показують, що фонд оплати праці значно збільшився у 2021-2022 роках з темпом зростання 64,5%, але це зростання не супроводжувалося збільшенням кількості працівників, середня кількість працівників скоротилась на 11,9% за два останні аналізовані роки. Динаміка показника плинності кадрів свідчить

про поступове зменшення кількості прийнятих на роботу працівників протягом досліджуваного періоду. У той же час, коефіцієнт стабільності працівників свідчить про те, що приблизно 85% працівників стабільно працюють на даному підприємстві. Варто також зазначити, що відбулися позитивні зміни в індексі продуктивності праці, який показав зростання на 45,0% у 2022 році та 62,1 % за період 2020-2022 рр.

Загалом, за результатом аналізу фінансово-економічного стану АХ «XXXXXX» за окремими складовими (аналіз ефективності використання майна підприємства (капіталу) та забезпечення підприємства власними оборотними коштами; об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства; дослідження ділової активності підприємства; аналіз ефективності використання трудових ресурсів і заробітної плати) можна стверджувати про стабільно високий рівень фінансово-економічного стану підприємства.

2.3. Оцінювання ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXXX»

Прибуток – як один із критеріїв ефективності діяльності підприємства є малоінформативним у його абсолютному вираженні, адже просте порівняння обсягу прибутку одного суб'єкта господарювання з іншими є непрепрезентаційним через різницю виду підприємств, їх розмірів, специфіки діяльності тощо. У такому випадку більш доцільним буде використання відносних показників, зокрема таких як: коефіцієнт рентабельності активів; коефіцієнт рентабельності власного капіталу; коефіцієнт рентабельності діяльності; коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції; коефіцієнт рентабельності продажів. Характеристика і формули зазначених коефіцієнтів представимо у табл. 2.15, а розрахунки у табл. 2.16.

Таблиця 2.15 – Характеристика показників рентабельності

Назва	Характеристика	Формула розрахунку (за формою №1 «Баланс»)
Коефіцієнт рентабельності активів	рівень прибутку, який створюється активами, які перебувають у використанні підприємства	2350 / 1300
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	рівень прибутковості, власного капіталу, який вкладений у підприємство	2350 / 1495
Коефіцієнт рентабельності діяльності	характеризує ефективність діяльності для власника	2350 / 2000
Коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції	вказує на фінансовий результат до оподаткування, який генерує кожна гривня продажі	2290 / 2050
Коефіцієнт рентабельності продажів	оцінює доходність операційної діяльності підприємства	2290 / 2000

Джерело: побудовано на основі [43, с. 545]

Таблиця 2.16 – Показники рентабельності АХ «XXXXXX» за 2020-2022 рр.

Показник	Роки			Відхилення: +,-:	
	2020	2021	2022	2022 до 2020	2022 до 2021
Коефіцієнт рентабельності активів	0,002	0,015	0,187	0,185	0,172
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,003	0,023	0,261	0,258	0,238
Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,003	0,018	0,197	0,195	0,179
Коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції	0,001	0,026	0,318	0,317	0,292
Коефіцієнт рентабельності продажів	0,001	0,020	0,207	0,206	0,187

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Згідно з проведеними розрахунками для АХ «XXXXXX» спостерігається зростання показників рентабельності за кожною із складових. Зокрема, ефективність використання активів, яку вимірювали коефіцієнтом рентабельності активів, у 2022 році становила 0,187 або 18,7%, що є досить високим показником. Загалом усі показники рентабельності на рівні 20-30%, що говорить про високу рентабельність підприємства.

Оскільки, досліджуваний агрохолдинг має декілька напрямів (рослинництво, цукрове виробництво, переробка сої та тваринництво) вважаємо за доцільне провести аналіз рентабельності діяльності за кожним із напрямом.

В першу чергу, оцінимо, який із напрямів діяльності АХ «XXXXXX» є найвагомим у структурі доходів суб'єкта господарювання. Згідно з даними табл. 2.17, найбільше доходу агрохолдинг отримав від рослинництва, а зокрема від виробництва і продажу кукурудзи, пшениці, насіння соняшнику та насіння ріпаку. Цей показник за період 2020-2022 рр. коливався в межах 41-64%. Цукрове виробництво коливалось у межах 26-38%, де найбільша частка була у 2022 році. На переробку сої (у більшій частині виробництва і реалізації шроту) припадало 18-20%, а тваринництва (продаж молока) – 7,7-8,6%.

Таблиця 2.17 – Доходи АХ «XXXXXX» за видами діяльності та їх частка у структурі загальних доходів по підприємству за 2020-2022 рр.

Показник	2020		2021		2022	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Доходи з рослинництва, в тому числі	6 523 764	45,9	6 148 449	42,1	8 379 420	41,3
Кукурудза	3 487 584	53,5	3 315 424	53,9	3 854 690	46,0
Пшениця	1 276 452	19,6	1 570 174	25,5	2 706 243	32,3
Насіння соняшнику	958 401	14,7	944 821	15,4	965 597	11,5
Насіння ріпаку	801 326	12,3	318 030	5,2	852 890	10,2
Доходи з цукрового виробництва	3 707 039	26,1	4 457 579	30,5	7 706 889	38,0
Доходи з переробки сої, у тому числі	2 623 244	18,5	2 638 500	18,1	4 066 973	20,0
Соевий шрот	1 713 300	65,3	1 680 654	63,7	2 581 355	63,5
Соева олія	870 334	33,2	912 734	34,6	1 430 826	35,2
Доходи з тваринництва	1 097 368	7,7	1 164 378	8,0	1 742 186	8,6

Джерело: складено автором на основі розрахунків

На рисунку 2.7 представлено результати розрахунку коефіцієнтів рентабельності діяльності із рослинництва, цукрового виробництва, переробки сої та тваринництва. Загалом по кожному із напрямів спостерігається позитивна тенденція до підвищення ефективності, зокрема це пов'язано зі зростанням чистого прибутку у 2022 році. Оскільки, найменшу рентабельність продемонстрував напрям рослинництва, вважаємо за необхідне проаналізувати рентабельність продажів кожної із культур.

Відповідно до даних рис. 2.8, найбільш рентабельним є продаж насіння ріпаку – у 2022 році близько 500%, що значно зросло за рахунок обсягу продажів порівняно з попереднім роком. Рентабельність продажу соняшнику теж має дуже високий показник – 434,8% у 2022 році. Кукурудза і пшениця

мають показники 1,089 грн чистого прибутку на 1 грн чистого доходу та 1,551 грн чистого прибутку на 1 грн чистого доходу відповідно.

Виходячи з вище представленої інформації можемо зробити висновок, що попри досить високу рентабельність кожного із виду продукції, кукурудза та пшениця мають значно нижчі показники, ніж насіння соняшнику та ріпаку. Тому варто врахувати ці фактори при виборі та обґрунтуванні заходів щодо підвищення ефективності діяльності АХ «XXXXXX».

Система показників оцінки ефективності діяльності підприємств, описана у розділі 1 (пункт 1.3), передбачає розрахунок чотирьох показників: абсолютна додана вартість, динаміка доданої вартості, абсолютна ефективність діяльності підприємств, динаміка ефективності діяльності підприємств (табл. 2.18).

Таблиця 2.18 – Показники оцінки ефективності діяльності АХ «XXXXXX» за 2019-2022 рр.

№ з/п	Назва показника	2019	2020	2021	2022
1	Річний прибуток до оподаткування, тис. грн	-512 053	7 827	284 831	4 198 370
2	Річний фонд заробітної плати, тис. грн	519 344	434 299	440 425	724 258
3	Річні відрахування до соціальних фондів, тис. грн	114 256	95 546	96 894	159 337
4	Абсолютна додана вартість, тис. грн (п.1+п.2+п.3)	121 547	537 672	822 150	5 081 965
5	Динаміка доданої вартості (темпи зростання)	-	4,424	1,529	6,181
6	Річний обсяг реалізованої продукції, тис. грн	13 445 899	14 207 656	14 591 318	20 286 683
7	Абсолютна ефективність діяльності підприємств, тис. грн (п.6/(п.6-п.4))	1,009	1,039	1,060	1,334
8	Динаміка ефективності діяльності підприємств (темпи зростання)	-	1,030	1,020	1,259

Джерело: побудовано автором на основі розрахунків

Результати таблиці 2.18 підтверджують попередні висновки про ефективність діяльності АХ «XXXXXX», а зокрема про її високий рівень та позитивну динаміку в часі зі збільшенням показників доданої вартості та абсолютної ефективності діяльності.

2.4. Кореляційно-регресійний аналіз факторів впливу на ефективність діяльності агропромислового холдингу «XXXXX»

Відповідно до схеми оцінювання рівня ефективності діяльності підприємства (рис. 1.6), останнім етапом є багатofакторний кореляційно-регресійний аналіз ефективності господарської діяльності АХ «XXXXX». Для здійснення такого аналізу побудуємо модель із результативною та факторними ознаками. Результативною ознакою у межах цього дослідження обрано чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), а факторними ознаками – витрати на виплати працівникам, загальногосподарські та адміністративні витрати, витрати на амортизацію.

Нехай зв'язок між результативною і факторними ознаками описується лінійним рівнянням регресії:

$$y = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3, \quad (2.1)$$

де

y – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн;
 x_1 – загальногосподарські та адміністративні витрати, тис. грн; x_2 – собівартість реалізованої продукції, тис. грн; x_3 – витрати на збут, тис. грн; a_0 – вільний член регресії; a_i – коефіцієнти рівняння регресії, що показують як зміни факторних показників кількісно впливають на результативний показник на одиницю його виміру, де i коливається від 1 до 3.

Вхідні дані для проведення кореляційно-регресійного аналізу представлено у таблиці 2.19.

Таблиця 2.19 – Основні фінансові показники діяльності АХ «XXXXX» за 2019-2022 рр.

Рік	Y	X ₁	X ₂	X ₃
2016	11 608 667	598 651	7 237 500	1 022 346
2018	13 717 000	726 545	10 660 403	1 134 523
2019	13 445 899	775 191	10 409 590	1 313 330
2020	14 207 656	681 180	11 588 237	1 344 480
2021	14 591 318	700 304	10 846 636	951 472
2022	20 286 683	983 843	13 206 756	993 473

Джерело: складено автором на основі щорічних звітностей АХ «XXXXX»

Для виявлення основних факторів, що впливають на чистий дохід від реалізації продукції підприємства, необхідно провести кореляційний аналіз за окремими фінансовими показниками підприємства. Це було виконано за допомогою MS Excel (додатковий «Аналіз даних/Кореляція»), і результати наведено в таблиці 2.20.

Таблиця 2.20 – Результати кореляційного аналізу ефективності АХ «XXXXXX»

Показник	Y	X ₁	X ₂	X ₃
Y	1			
X ₁	0,9329	1		
X ₂	0,8532	0,8065	1	
X ₃	-0,3026	-0,1553	0,0853	1

Джерело: побудовано автором на основі розрахунків

Оцінка тісноти зв'язку між досліджуваними ознаками здійснювалась із використанням шкали Чеддока, де значення коефіцієнта кореляції до 0,3 означає практично відсутній зв'язок; 0,31-0,5 – слабкий зв'язок; 0,51-0,7 – помітний зв'язок; 0,71-0,9 – сильний (або тісний) зв'язок; 0,91-0,99 – дуже сильний (або дуже тісний) зв'язок. Як видно із табл. 2.21, зв'язок між чистою виручкою та загальногосподарськими та адміністративними витратами дуже тісний, із собівартістю – тісний, а з витратами на збут – слабкий.

Таблиця 2.21 – Характеристика тісноти зв'язку чистого доходу із факторними ознаками

Показник	Загально-господарські та адміністративні витрати	Собівартість	Витрати на збут
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Дуже сильний (або дуже тісний)	Сильний (або тісний)	Слабкий

Джерело: побудовано автором на основі розрахунків

Результати кореляційного аналізу свідчать про те, що мультиколінеарність наявна ($r_{ij} \neq 0, i \neq j$), але помірна ($r_{ij} < r_{ухі \max}, i \neq j$).

Для встановлення форми зв'язку між досліджуваними ознаками потрібно провести регресійний аналіз. Для його проведення використано MS Excel (надбудова «Аналіз даних/Регресія»), результати представлені у таблицях 2.22 та 2.23.

Таблиця 2.22 – Регресійна статистика

Множинний R	0,9775
R-квадрат	0,9556
Нормований R-квадрат	0,8891
Стандартна помилка	982377,96

Джерело: побудовано автором на основі розрахунків

Скорегований коефіцієнт детермінації $R^2 \approx 0,9556$ (таблиця 2.22), тобто зміна результативної ознаки на 95,56% спричинена зміною факторних ознак.

Таблиця 2.23 – Результати дисперсійного аналізу

	df	SS	MS	F	Значимість F
Регресія	3	4,16109E+13	1,38703E+13	14,37238623	0,065751113
Залишок	2	1,93013E+12	9,65066E+11		
Всього	5	4,35411E+13			

Джерело: побудовано автором на основі розрахунків

Результати дисперсійного аналізу вказують на надійність отриманої моделі: за критерієм Фішера $f^* = 14,37 > f_{\text{табл}} = 0,0657$, де $f_{\text{табл}} = F(1 - 0,95; m; n - m - 1)$, тобто рівняння регресії (його коефіцієнти) значиме (на 95 %), вплив випадкових факторів відсутній. За результатами регресійного аналізу (табл. 2.24), оскільки для усіх показників Р-значення менше 0,5, то коефіцієнти можна вважати ненульовими, отже, факторні ознаки впливають на результативну.

Оцінка статистичної значимості параметрів регресії здійснюється за допомогою t-критерія (таблиця 2.24), при значеннях t-статистики, які менші, $t_{\text{табл}}(0,95; n - m - 1) = 0,0708$. Таким чином, природа параметра X_4 (пов'язаний із ознакою витрат на збут) випадкова, інші параметри – статистично значимі.

Таблиця 2.24 – Результати регресійного аналізу

Показник	Стандартна помилка	t-статистика	Р-значення	Нижнє 95%	Верхнє 95%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	4257243,1	0,8513	0,4843	-14693425,8	21941451,5
Загально господарські та адміністративні витрати	6,13	1,9657	0,1883	-14,3387	38,4594
Собівартість	0,40	1,6423	0,2422	-1,0829	2,4199
Витрати на збут	2,83	-1,5925	0,2523	-16,6998	7,6772

Джерело: побудовано автором на основі розрахунків

Надійні інтервали для параметрів лінії регресії:

$$-14,3387 \leq a^* \leq 38,4594;$$

$$-1,0829 \leq a^* \leq 2,4199; \quad 1$$

$$-16,6998 \leq a^* \leq 7,6772. \quad 2$$

Рівняння множинної регресії має вигляд:

$$\hat{y} = 3\,624\,012,84 + 12,060x_1 + 0,668x_2 - 4,511x_3$$

$$\varepsilon_i = a_i \frac{\bar{x}_i}{\bar{y}}, \quad i=\overline{1,3} \quad (2.2)$$

Отже, якщо загальногосподарські та адміністративні витрати зростуть на одиницю, то чистий дохід зросте на 12,060 од.; при зростанні собівартості реалізованої продукції на одиницю, чистий дохід збільшиться на 0,668 од.; при збільшенні витрат на збут на одиницю, чистий дохід скоротиться на 4,511 од.

Для аналізу впливу зміни питомої ваги факторної ознаки на результуючу у припущенні, що вплив інших факторних ознак відсутній потрібно визначити коефіцієнти еластичності:

$$\text{Тоді } \varepsilon_1 = 0,613; \varepsilon_2 = 0,487; \varepsilon_3 = -0,347.$$

Отже, якщо загальногосподарські та адміністративні витрати зростуть на 1%, то чистий дохід зросте на 0,613%; при зростанні собівартості реалізованої продукції на 1%, чистий дохід збільшиться на 0,487%; при збільшенні витрат на збут на 1%, чистий дохід скоротиться на -0,347%.

У результаті проведеного кореляційно-регресійного аналізу залежності чистого доходу від визначених факторів було встановлено, що найбільший вплив серед обраних факторів мають загальногосподарські та адміністративні витрати, адже їх зростання на одиницю спричинить зростання чистого доходу на 12,060 од., а на 1% – зростання чистого доходу на 0,613%. Крім того, було встановлено, що скорочення на 1% витрат на збут спричинить зростання чистого доходу на 0,347%. Таким чином, для розробки заходів зі зростання ефективності діяльності АХ «XXXXX» важливо врахувати отримані результати кореляційно-регресійного аналізу та оптимізувати структуру витрат на збут.

Висновки до розділу 2

Другий розділ дипломної роботи присвячено аналізу та оцінці ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXXX», у межах якого розглянуто чотири основні питання: 1) Загальна характеристика та господарсько-правові засади функціонування агропромислового холдингу «XXXXXX»; 2) аналіз фінансово-економічного стану агропромислового холдингу «XXXXXX»; 3) оцінювання ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXXX»; 4) кореляційно-регресійний аналіз факторів впливу на ефективність діяльності агропромислового холдингу «XXXXXX». Результати дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

1. Агропромисловий холдинг «XXXXXX» – одна з найбільших вертикально-інтегрованих агрокомпаній в Україні, яка веде соціально-відповідальний бізнес і виробляє продукції, що орієнтована на глобальні ринки. Холдинг має чотири основні напрями діяльності: агровиробництво, виробництво цукру, переробка сої та виробництво молока. Окрім того, у 2014 році підприємство ввело в експлуатацію один із найбільших біоенергетичних комплексів в Україні. Загальна тенденція ключових показників діяльності АХ «XXXXXX» за період 2018-2022 рр. є негативною, адже попри незначне зростання показників за окремими видами діяльності у останньому аналізованому році, воно менше за максимальне значення протягом усього періоду. Тому, можна зробити висновок, що агропромхолдинг має необхідність у пошуках напрямів підвищення ефективності його діяльності

2. За результатом аналізу фінансово-економічного стану АХ «XXXXXX» за окремими складовими (аналіз ефективності використання майна підприємства (капіталу) та забезпечення підприємства власними оборотними коштами; об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства; дослідження ділової активності підприємства; аналіз ефективності використання трудових ресурсів і заробітної

плати) можна стверджувати про стабільно високий рівень фінансово-економічного стану досліджуваного підприємства.

3. Згідно з проведеними розрахунками для АХ «XXXXXX» спостерігається зростання показників рентабельності. Найбільше доходу агрохолдинг отримав від рослинництва, а зокрема від виробництва і продажу кукурудзи, пшениці, насіння соняшнику та насіння ріпаку. Цей показник за період 2020-2022 рр. коливався в межах 41-64%. Цукрове виробництво коливалось у межах 26-38%, де найбільша частка була у 2022 році. На переробку сої (у більшій частині виробництва і реалізації шроту) припадало 18-20%, а тваринництва (продаж молока) – 7,7-8,6%. Найбільш рентабельним є продаж насіння ріпаку – у 2022 році близько 500%, що значно зросло за рахунок обсягу продажів порівняно з попереднім роком. Рентабельність продажу соняшнику теж має дуже високий показник – 434,8% у 2022 році. Кукурудза і пшениця мають показники 1,089 грн чистого прибутку на 1 грн чистого доходу та 1,551 грн чистого прибутку на 1 грн чистого доходу, відповідно. Загалом, можна зробити висновок про її високий рівень ефективності діяльності підприємства та позитивну динаміку в часі зі збільшенням показників доданої вартості та абсолютної ефективності діяльності.

4. У результаті проведеного кореляційно-регресійного аналізу залежності чистого доходу від визначених факторів було встановлено, що найбільший вплив серед обраних факторів мають загальногосподарські та адміністративні витрати, адже їх зростання на одиницю спричинить зростання чистого доходу на 12,060 од., а на 1% – зростання чистого доходу на 0,613%. Крім того, було встановлено, що скорочення на 1% витрат на збут спричинить зростання чистого доходу на 0,347%. Таким чином, для розробки заходів зі зростання ефективності діяльності АХ «XXXXXX» важливо врахувати отримані результати кореляційно-регресійного аналізу та оптимізувати структуру загальногосподарських та витрат на збут.

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ХОЛДИНГУ «XXXXXX»

3.1. Напрями та резерви зростання ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXXX»

Напрями зростання ефективності діяльності будь-якого підприємства відносяться до конкретних шляхів та стратегій, які спрямовані на покращення результативності та продуктивності організації. Ці напрями охоплюють різні аспекти діяльності, можуть бути оптимізовані та удосконалені для досягнення більш високої ефективності.

С.М. Погорелов, О.В. Леденко, О.А. Матяж пропонують виділяти три основні напрями підвищення ефективності діяльності підприємств, для кожного із яких автори пропонують заходи (рис. 3.1)

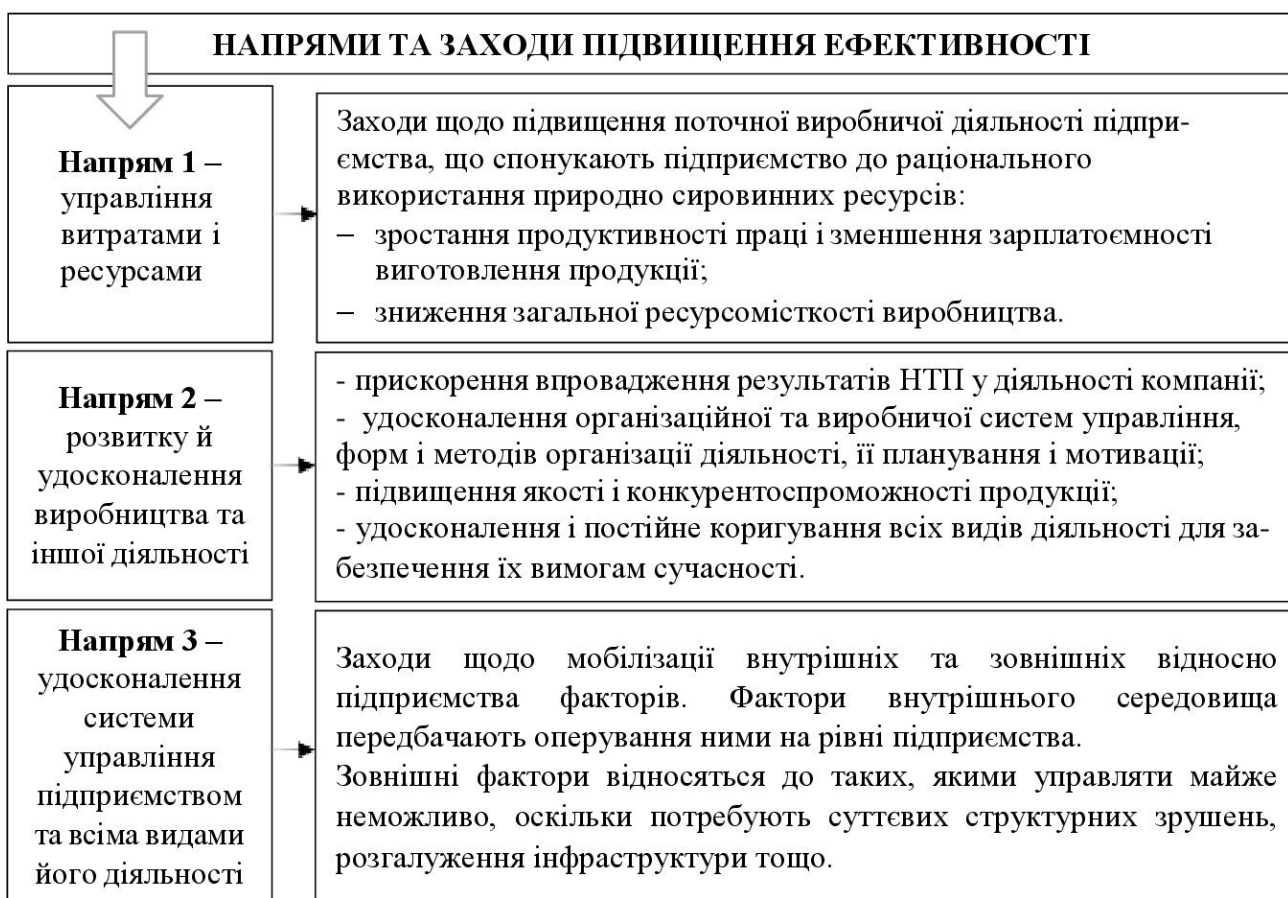

Рисунок 3.1 – Напрями підвищення ефективності роботи підприємств
Джерело: створено на основі [47, с. 78]

Як бачимо з рис. 3.1, різноманітні заходи підвищення ефективності підприємства є взаємозалежними. Проте найбільше значення мають фактори, визначені третьою групою (напрямом), оскільки їхня мобілізація окреслює визначення місця реалізації у системі управління діяльністю підприємства.

Описані вище напрями мають загальний характер, проте для кожного суб'єкта господарювання, в залежності від виду діяльності, його розмірів та інших особливостей, розробляються специфічні напрями та заходи підвищення ефективності діяльності підприємства. Для агрокомпаній, зокрема основний вид діяльності яких – рослинництво, К.С. Масалаб пропонує вісім сучасних шляхів для зростання ефективності їх діяльності (рис. 3.2).

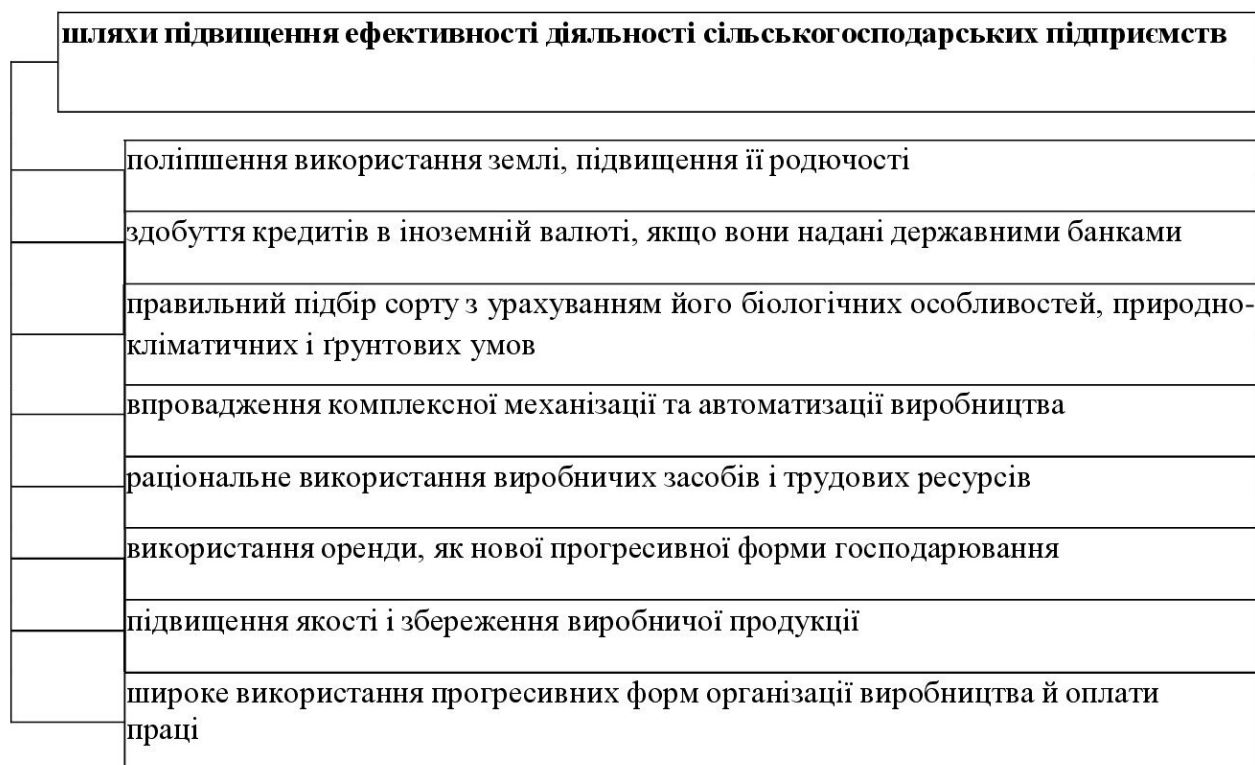

Рисунок 3.2 – Сучасні шляхи підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств

Джерело: створено на основі [48, с. 3]

Перераховані шляхи підвищення ефективності діяльності підприємств сільського господарства націлені на забезпечення максимального результату на кожну одиницю залучених фінансових, матеріальних та трудових ресурсів.

В межах даного дослідження також варто дослідити поняття «резерву». У загальному резервами можна назвати невикористані можливості для підвищення ефективності діяльності підприємства [44, с. 74].

Резерви відображають потенційні можливості збільшення виробництва продукції (товарів, робіт, послуг) та можливості скорочення витрат на базі удосконалення використання ресурсного потенціалу, що включають сировинні, трудові, паливо-енергетичні, фінансові природні та інші ресурси.

Існує широка класифікація видів резервів зростання ефективності (табл. 3.1). Однією із ознак класифікації є сфера виникнення, за якою вирізняють виробничі резерви (пов'язані з економією витрат на працю, використання основних засобів, робочого часу, зростання якості товару, робіт, послуг тощо) та невиробничі резерви (ліквідація штрафів, неустойок, пені, зменшення витрат на міжзаводських перевезень, витрат на постачання та збут).

Таблиця 3.1 – Класифікація видів резервів

Ознаки класифікації	Види резервів
За сферою виникнення	виробничі; невиробничі
За видами ресурсів	предмети праці; засоби праці; праця
Згідно з часом використання	перспективні; поточні; оперативні
За можливостями реалізації	реальні; потенційні
За методами реалізації	технічні; організаційні; економічні; соціальні
За потребами у капітальних вкладеннях	інвестиційні; безінвестиційні
За можливостями виявлення	явні; приховані

Джерело: створено на основі [45, с. 49]

За видами ресурсів можуть бути резерви праці (або трудових ресурсів – невикористані можливості щодо скорочення використання затрат праці, які можуть бути досягнуті за рахунок скорочення чисельності, зростання продуктивності праці, ліквідації непродуктивних витрат робочого часу тощо), резерви предметів праці (резерви отримані у процесі виробництва за рахунок більш економного використання сировини та матеріалів, скорочення браку виробництва), резерви засобів праці (підвищення продуктивності обладнання за рахунок модернізації або заміни на нове устаткування, верстати тощо).

Згідно з часом використання виділяють перспективні резерви (або довгострокові резерви – резерви, які можуть бути використані лише через тривалий період часу (більше 1 року), адже пов'язані з розширенням або реконструкцією виробництва), поточні резерви (або короткострокові резерви –

резерви, які реалізують протягом короткого періоду часу (місяць, квартал, півріччя, рік)), оперативні резерви (обмежуються періодом технологічного циклу, зміни, доби чи декади та не несуть за собою додаткових капіталовкладень).

За класифікаційною ознакою можливостей реалізації можна виокремити реальні резерви (резерви, які за наявних виробничих ресурсів, можуть бути використані в поточний час) та потенційні резерви (можуть бути використані лише у майбутньому періоді за певних умов).

В залежності від методу реалізації виокремлюють технічні, організаційні, економічні та соціальні резерви. Технічні резерви включають в себе резерви несплачених премій, резерви заявлених, але не сплачених збитків, резерви збитків, які виникли, але не заявлені, резерви катастроф. Організаційні резерви можуть бути виявлені за рахунок ліквідації недоліків в управлінні ефективності діяльності підприємства, недостатньо раціональної системи управління виробничим процесом, трудовими ресурсами, використання основних засобів тощо. Економічні резерви складаються з матеріально-технічних, трудових, науково-технічних тощо резервів. Соціальні резерви формуються в наслідок неповного застосування в процесі роботи потенційних властивостей і якостей працівників та нереалізованих можливостей повного використання індивідуальних здібностей і якостей працівників.

За потребами у капітальних вкладеннях розрізняють інвестиційні резерви, для акумуляції яких необхідні капіталовкладення, та такі, які їх не потребують називаються безінвестиційними резервами.

Виходячи із можливостей виявлення існують явні та приховані резерви. Явні резерви (або поверхневі) не потребують значних фінансових витрат, реалізуються протягом нетривалого періоду та пов'язані із перейманням досвіду інших підприємств. Приховані резерви – резерви, що пов'язані із уведенням сучасних технологій, передового досвіду, яких не було в плані.

Такі резерви можна виявити використовуючи глибоке дослідження із застосуванням методів порівняльного міжгосподарського, функціонально-вартісного та інших видів аналізу. О.О. Липенко вважає, що в підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва важливу роль відіграє зниження собівартості продукції. Серед резервів зниження собівартості сільськогосподарської продукції автор виокремлює два напрями [46]:

– Внутрішньовиробничі:

- резерви за рахунок кращого використання основних засобів (механізація та/або автоматизація виробництва, модернізація обладнання, впровадження передових технологій, інше);

- резерви за рахунок кращого використання матеріальних ресурсів (зміна сировини, максимально повне використання зворотних відходів та супутньої продукції, усунення браку, налагодження ефективнішої логістики, удосконалення асортименту, інше);

- резерви за рахунок кращого використання трудових ресурсів (поліпшення використання робочого часу, підвищення кваліфікації працівників, удосконалення системи нормування та оплати праці, інше).

– Зовнішні:

- удосконалення управління галуззю;

- удосконалення системи матеріально-технічного постачання;

- раціональне розташування підприємств.

Отже, для аналізованого підприємства АХ «XXXXX» на основі проведеного дослідження стану та ефективності його діяльності можемо сформулювати два ключові напрямки зростання ефективності діяльності холдингу. Так як серед сільськогосподарських культур, які вирощує підприємство (кукурудза, пшениця, соняшник, ріпак), найнижчий показник коефіцієнту продажів має кукурудза, тому необхідно переосмислити реалізацію зерна кукурудзи або відходів цієї культури. Виходячи з результатів кореляційно-регресійного аналізу, другий захід повинен бути спрямований на оптимізацію структури витрат на збут.

3.2. Обґрунтування доцільності проведення заходів щодо зростання ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXXX»

Згідно з результатами економічного аналізу продуктивності сільськогосподарських культур, що вирощує АХ «XXXXXX», кукурудза звичайна є найбільш ефективною за врожайністю. Однак, результати аналізу рентабельності продажів показують, що її реалізація уже ретроспективно має найнижчі коефіцієнти.

Як було зазначено у Розділі 2, підприємство продає кукурудзу на експорт та для переробки на комбікорм. Очевидно, такі шляхи реалізації є низько ефективними. Тому варто знайти новий напрямок.

В умовах військового стану та енергетичної кризи особливої актуальності набуває використання альтернативних джерел енергії, зокрема органічного палива. Багато українських фермерських господарств змістили орієнтири на вирощування кукурудзи для переробки на біоетанолових заводах. На жаль, АХ «XXXXXX» не має всіх необхідних потужностей для самостійного виробництва цього виду палива, хоча його реально реалізувати на базі Глобинського цукрового заводу. За різними експертними оцінками, інвестиційна вартість проекту коливається від 5 до 30 млн євро. Тривалість будівництва від 2 до 5 років [54]. Вищому керівництву АХ «XXXXXX» варто розглянути цю інвестиційну можливість. Однак, в рамках даного дослідження продовжимо пошук швидше окупного заходу для зростання рентабельності продажів кукурудзи.

Іншим видом біопалива з кукурудзи є пелети – це гранули, що виготовляються з деревних відходів або відходів сільського господарства. АХ «XXXXXX» володіє технологією виробництва пелет, адже у портфелі компанії є гранульований жом (з відходів буряка) та високопротеїновий гранульований шрот (з відходів сої). Відходи кукурудзи, а саме стебло, стрижень, листя та обгортку, АХ «XXXXXX» реалізовує в сирому вигляді

для виробництва комбікорму. Розглянемо доцільність переробки кукурудзиння на пелети замість реалізації в сирому вигляді.

Коефіцієнт масового співвідношення зерна кукурудзи та решти кукурудзиння залежить від багатьох факторів. Найважливішими з яких є сорт кукурудзи та спосіб її збирання. В середньому побічна продукція становить 52% від маси кукурудзи (рис. 3.3).

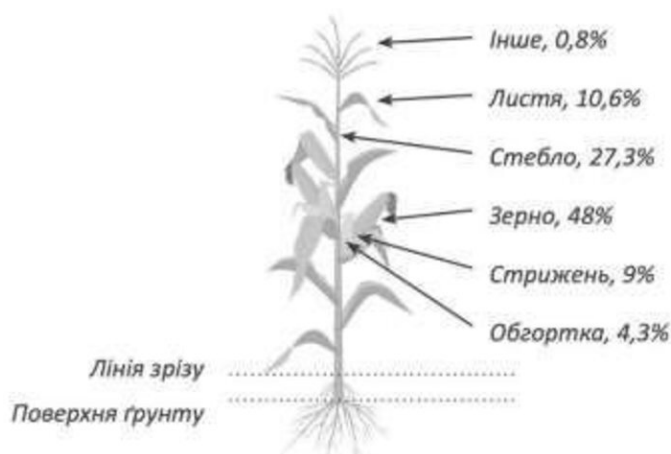

Рисунок 3.3 – Структура маси кукурудзи

Джерело: [49]

Таким чином, можемо розрахувати ресурсний потенціал АХ «XXXXXX» для виготовлення пелет з кукурудзиння. У 2022 році компанія збрала 620 тис. т зерна кукурудзи. Відомо, що 20-25% кукурудзиння залишається на полях через недосконалу систему збору відходів. Однак, це не є проблемою, адже в такому випадку воно виконує роль добрива. Ще близько 5% втрачається на етапі підготовки сировини – частина лущиння залишається з зерном, інша частина просіюється разом з землею. У 2022 році АХ «XXXXXX» використала приблизно 400 тис. тонн кукурудзиння для корму худобі, що належить компанії. Отже, ресурсний потенціал кукурудзиння для виготовлення пелет складатиме:

$$(620 \text{ тис. т} \times 0,52 / 0,48) \times (100\% - 25\% - 5\%) - 400 \text{ тис. т} = 70,2 \text{ тис. т}$$

Проведемо порівняльний аналіз паливних характеристик пелет з найпопулярніших видів біомаси (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Паливні характеристики пелет

Показники	Кукурудза	Озима пшениця	Бобові	Соняшник	Деревна тріска
Вологість, %	18	11,2	10	20	40
Нижча теплота згорання, МДж/кг	16,7	14,96	14,4	16	10,4
Вміст летючих речовин, %	67	80,2	70	73	70
Зольність, %	6	6,59	4	10	1,5
Температура плавлення золи, °С	1050	1150	800	800	1000

Джерело: складено на основі [50, с. 17]

Найбільш значущим показником, що характеризує теплотворні можливості пелет, є вологість. Сухе кукурудзиння має вологість 18%, а свіже від 45 % до 60 %. Також позитивним фактором є висока температура плавлення золи. У кукурудзи (1050 °С) цей показник є навіть більшим, ніж у деревної тріски (1000 °С). Отже, відходи вирощування кукурудзи володіють відмінними паливними властивостями, що наближуються до характеристик деревної тріски. Це дає змогу використовувати пелети з кукурудзиння, як енергетичний матеріал для спалювання в котлах, які призначені для деревної біомаси.

Технологія виробництва пелет з кукурудзиння має незначні відмінності від технології виготовлення інших пелет. Наприклад, при виробництві пелет з деревної тріски зазвичай пропускається етап сушіння, який для кукурудзиння є обов'язковим. Також можуть відрізнятися температури пресування та охолодження для різних видів біомаси. Загалом технологія виробництва пелет з відходів кукурудзи складається з п'яти етапів:

1. Підготовка сировини. Кукурудзиння промивається від землі та інших забруднень; далі сушиться та перемелюється на борошно.
2. Приготування суміші. Попередньо підготовлена сировина з'єднується з необхідним біндером (крохмаль, целюлоза або інші інгредієнти).
3. Пресування. Суміш подається до пелетного преса, де під тиском формуються циліндричні пелети.
4. Охолодження. Утворені пелети проходять через трубу охолодження, щоб затвердіти та зберегти форму.

5. Сортування та пакування. Перед пакуванням пелети проходять через сито для відокремлення виробничого пилю; далі їх фасують по пакетах та готують до транспортування.

Для забезпечення ефективного процесу виробництва пелет з кукурудзиння лінія гранулювання повинна бути розміщена поруч з елеваторними приміщеннями та складом кукурудзяного зерна.

Отже, через відмінності у технологіях виробництва, транспортний фактор, а також з метою нарощення виробництва пелет унеможлиблюється використання наявних у АХ «XXXXX» ліній гранулювання (для жому та шроту), а потрібен запуск нової лінії.

Серед українських виробників необхідну потужність лінії виробництва пелет пропонує лише компанія ВІОsmartex. Основні характеристики лінії гранулювання, що відповідає теоретичному потенціалу виробництва пелет з кукурудзиння, подані в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Основні характеристики лінії гранулювання ВІОsmartex

Країна виробник	Україна
Продуктивність лінії	6 000 кг / год
Вхідна вологість сировини	від 8% до 65%
Встановлена потужність лінії	834,3 кВт (45-65%)
К-сть обслуговуючого персоналу	2 людини
Тривалість шефмонтажних робіт, пусконаладжувальних робіт та навчання	45-55 днів
Ціна	3,5 млн грн

Джерело: [51]

Особливістю цієї лінії гранулювання є те, що вона може виробляти пелети з сировини вологістю до 15%. Таке високе значення дозволяє пропускати етап сушки та пришвидшувати таким чином виробництво. Також ця компанія самостійно займається встановленням обладнання, навчанням працівників, а також забезпечує гарантійне обслуговування.

Згідно кореляційно-регресійного аналізу наступний захід повинен бути спрямований зменшення витрат на збут. Після введення закону «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України» у 2022 році значно зріс попит на пакування з натуральної сировини, зокрема кукурудзяного

крохмалю [52]. Звідси пропозиція організувати власне виробництво біоплівки для внутрішніх потреб АХ «XXXXX». Завдяки цьому компанія зможе не лише відмовитися від покупного не екологічного пакування, а і наблизитися до реалізації власних цілей зі сталого розвитку.

Більшість товарів АХ «XXXXX» реалізовує насипом (наприклад, зерно). Однак, гранульований прот, соєві оболонки, жом (та згодом кукурудзяні пелети) компанія реалізовує в мішках від 10 кг до 50 кг. Плівка використовується зазвичай для транспортної тари, укріплення пакування або фасування мішків по партіях при складуванні чи транспортуванні.

Для виробництва біоплівки підходить видувний Екструдер ВІО L45 600. Ключові характеристики цього обладнання наведено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – Основні характеристики Екструдера ВІО L45 600

Країна виробник	Китай
Матеріал	біорозкладний
Макс. ширина плівки	600 мм
Макс. продуктивність	70 кг/год
Макс. товщина плівки	0,17 мм
Потужність основного двигуна	15 кВт
Швидкість намотки	80 м/хв
К-сть обслуговуючого персоналу	1 людина
Ціна	345 тис. грн

Джерело: створено на основі [53]

Технологія виробництва біоплівки з кукурудзяного крохмалу складається лише з трьох етапів:

1. Формування сплаву. У екструдер поміщають біомасу та розплавляють її до в'язкого стану; утворюється рукав.
2. Роздування рукава. Сплав проціджується через спеціальний отвір та під тиском повітря роздувається до потрібної товщини та ширини.
3. Намотування в рулон. Після цього на біоплівку можна додатково нанести будь-яке маркування або одразу використовувати.

3.3. Розрахунок витрат на реалізацію заходів щодо підвищення ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXX»

Для подальшого розрахунку ефективності запропонованих заходів необхідно розрахувати витрати за допомогою калькулювання собівартості виробництва пелет з кукурудзиння, а також собівартості виробництва біоплівки.

Річний плановий обсяг виробництва пелет розраховуватиметься виходячи з ресурсного потенціалу обсягу зібраного кукурудзиння у 2022 році (135,2 тис.т) та продуктивності лінії (6 т/год). При умові, що річний фонд робочого часу обладнання становитиме 7680 год на рік (з вирахуванням часу на ремонт та перерви з технологічних причин) АХ «XXXXX» зможе виготовити:

$$7680 \text{ год} \times 6 \text{ т} = 46\,080 \text{ т пелет за рік}$$

Для виробництва 46 080 т пелет на рік компанії потрібно заготувати таку кількість кукурудзиння, що задовольнятиме коефіцієнт витрат сировини на одиницю готової продукції ($k=1,465$):

$$46\,080 \text{ т} \times 1,465 = 67,5 \text{ т кукурудзиння}$$

Також варто зауважити, що за статтею «Сировина і матеріали» для виробництва пелет АХ «XXXXX» матиме нульові витрати, так як основним матеріалом є відходи вирощування кукурудзи.

Паливно-енергетичні витрати на технологічні цілі обчислюються з розрахунку потужності обраної Лінії гранулювання. Максимальна встановлена потужність обладнання 834,3 кВт, але споживана потужність досягає лише 45 - 65%. Проведемо розрахунок загальних витрат електроенергії на рік:

$834,3 \text{ кВт} \times 65\% \times 7680 \text{ год} = 4\,164\,825,6 \text{ кВт/рік} = 4\,164,8 \text{ МВт/рік}$ АХ «XXXXX» з 1 квітня 2023 року сплачує за передачу електроенергії за тарифом 80,87 грн/МВт. Звідси, витрати на електроенергію на технологічні цілі становитимуть:

$$4\,164,8 \text{ МВт/рік} \times 80,87 \text{ грн/МВт} = 336\,807,38 \text{ грн}$$

Згідно характеристик Лінії гранулювання ВІОsmartex для її обслуговування потрібно 2 людини. Однак, лінія працюватиме цілодобово, тобто працівники виходитимуть на роботу позмінно. Згідно з статтею 61 Кодексу законів про працю України [55] на безперервно діючих підприємствах може бути задіяний підсумований облік робочого часу, тобто працівнику може бути встановлена 12 годинна робоча зміна. Розрахуємо необхідну чисельність працівників для експлуатації обладнання:

$1 \text{ обладнання} \times 2 \text{ працівники на зміні} \times 2 \text{ зміни на добу} \times 320 \text{ днів роботи}$
 $\text{обладнання на рік} / 365 \text{ днів} \approx 3,5 \text{ працівники} = 4 \text{ працівники}$

Отже, за виконання виробничих завдань зміни будуть відповідальні майстри (тарифний розряд 5), а їхніми підлеглими будуть робітники (тарифний розряд 2). Згідно з статтею 108 КЗпП в нічний час працівникам належить доплата в розмірі 20%, а в вечірній час 10%. Також доцільно буде виплачувати премію за старанну працю в розмірі 20%. Детальний розрахунок витрат на оплату праці виробничого персоналу наведено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Розрахунок витрат на оплату праці виробничого персоналу

Посада	К-сть працівників	Тарифний розряд	Тарифна ставка, грн	Всього тарифний фонд, грн	Доплати за роботу у вечірній та нічний час, грн	Премія за старанну працю, грн	Фонд осн. та дод. ЗП, грн.
Майстер	2	5	55,03	227145,68	18928,80791	49214,90	295289,38
Робітник	2	2	44,10	182050,58	124401,2358	61290,36	367742,18
Всього:	4	-	-	409196,26	30341,77	110505,26	550043,28
Нарахування на фонд ЗП, грн.							121009,52

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Обрана лінія гранулювання коштує 3,5 млн грн. Відповідно до облікової політики АХ «XXXXX» амортизацію обладнання нараховуватимемо прямолінійним методом. Обраний термін амортизації даного основного засобу становитиме 5 років. Тоді річна сума амортизації розраховується як:

$$3,5 \text{ млн грн} / 5 \text{ років} = 700 \text{ 000 грн/рік}$$

До загальних витрат на експлуатацію та утримання лінії гранулювання окрім амортизації враховуватимемо витрати на поточний ремонт (5% від річної амортизації), основну і додаткову ЗП ремонтної групи (один робочий місяць двох працівників п'ятого розряду), а також малоцінні швидкозношувані предмети на фіксовану суму 5 тис. грн. Отже, загальні витрати на експлуатацію та утримання лінії гранулювання на рік розраховано в табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Розрахунок витрат на експлуатацію та утримання лінії гранулювання ВІОsmartex

Категорія витрат	Сума витрат, грн
Амортизація обладнання	700 000
Витрати на поточний ремонт	21 875
Основна і додаткова ЗП ремонтної групи	212 436
МШП та інструменти	5 000
Всього:	952 436

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Виробництво пелет з кукурудзиння буде розташовано в ТОВ «Агрофірма ім. Довженка», що є структурною одиницею АХ «XXXXXX». Вибір зумовлено тим, що це підприємство розташоване в Полтавській області, де холдинг має найбільші посіви кукурудзи. Для розміщення лінії гранулювання необхідна виробнича площа розміром 28 м² та 625 м² складської площі. Для розміщення лінії гранулювання не потрібне нове будівництво, так як може бути використана площа, яку раніше відводили на зберігання кукурудзиння на корм власній худобі. До собівартості виробництва пелет додамо загальновиробничі витрати ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» з коефіцієнтом розподілу 15% (частка зайнятих площ). Отже, загальновиробничі витрати становитимуть:

$$23\,045\,000 \text{ грн/рік} \times 15\% = 3\,456\,750 \text{ грн/рік}$$

Для визначення розміру витрат на адміністративні, збутові та операційні потреби використаємо такий самий коефіцієнт розподілу. Тоді, адміністративні витрати становитимуть:

$$15\,774\,302 \text{ грн/рік} \times 15\% = 2\,366\,145 \text{ грн/рік}$$

Для реалізації нового продукту (пелет з кукурудзи) варто виділити додатковий бюджет на збут. Це буде фіксована сума в розмірі 250 тис. грн. Таким чином витрати на збут становитимуть:

$$11\,833\,607 \text{ грн/рік} \times 15\% + 250\,000 \text{ грн} = 2\,025\,041 \text{ грн/рік}$$

Обчислимо розмір операційних витрат:

$$7\,224\,608 \text{ грн/рік} \times 15\% = 1\,083\,691 \text{ грн/рік}$$

Наступним етапом калькулювання буде визначення виробничої та повної собівартості 1 тонни пелет, а також річного планового обсягу виробництва (46 080 т/рік). Розрахунки наведені в табл. 3.7.

Таблиця 3.7 – Калькулювання собівартості виробництва пелет

Статті витрат	Витрати на 1 тону пелет, грн	Витрати на річний плановий обсяг виробництва, грн.
Сировина і основні матеріали	0	0
Енергія на технологічні цілі	7,31	336 807,38
Основна та додаткова заробітна плата виробничих працівників	11,94	550 043,28
Відрахування на соціальні заходи	2,63	121 009,52
Витрати на експлуатацію та утримання лінії гранулювання	20,67	952 436
Загальновиробничі витрати	75,02	3 456 750
Виробнича собівартість	117,56	5 417 046,18
Адміністративні витрати	51,35	2 366 145,3
Збутові витрати	43,95	2 025 041,05
Інші операційні витрати	23,52	1 083 691,2
Повна собівартість	236,37	10 891 923,73

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Перед тим, як розрахувати відпускну ціну було здійснено ринковий аналіз. Середня ціна продажу 1 тонни пелет з кукурудзиння в Україні коливається від 4 до 7 тис. грн. Це ціни за пелети в роздріб, тобто партіями від 1 до 10 тонн. АХ «XXXXX» реалізовуватиме пелети значно більшими партіями від 50 тонн, тому відпускну ціну можемо планувати меншою (знижка за обсяг). Проведемо розрахунок ціни (табл. 3.8). Для цього оберемо бажаний рівень рентабельності на рівні 1250%. Таке високе значення обґрунтовується не лише ринковими цінами, а і тим, що дане виробництво відбувається за рахунок відходів, вартість яких у даному дослідженні прийнято за нуль.

Таблиця 3.8 – Розрахунок ціни 1 тонни пелет з кукурудзиння

Показники	Сума, грн
Собівартість 1 тонни	236,37
Ціна підприємства (без ПДВ)	2955
Сума ПДВ	591
Ціна реалізації з ПДВ	3546

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Наступним етапом розрахунку витрат на реалізацію заходів щодо підвищення ефективності діяльності АХ «XXXXXX» буде обґрунтування витрат на виробництво біоплівки. Алгоритм калькулювання аналогічний з алгоритмом розрахунку собівартості виробництва пелет з кукурудзиння.

Виходячи з потужності Екструдера ВІО L45 600, компанія зможе виробляти 70 кг біоплівки на годину. Згідно закупівель за 2022 рік, потреба в біоплівці на всі структурні одиниці АХ «XXXXXX» становить приблизно 125 тис. кг. Для того, щоб повністю закрити цю потребу обладнанням достатньо працювати в одну зміну під наглядом одного працівника. Таким чином, фонд робочого часу становитиме 1986 год. Звідси, розрахуємо плановий обсяг виробництва біоплівки:

$$1986 \text{ год} \times 70 \text{ кг/год} = 139\,020 \text{ кг/рік}$$

На відміну від виробництва пелет, цього разу за статтею «Сировина і матеріали» потрібно враховувати вартість кукурудзяного крохмалу, що є головною сировиною, так як АХ «XXXXXX» виробляє крохмаль на продажі ця сировина не вважається відходами. Собівартість однієї тонни кукурудзяного крохмалу становить 14 тис грн. Коефіцієнт витрат сировини на одиницю продукції становить 1,12. Отже, вартість кукурудзяного крохмалу для виробництва планового обсягу біоплівки становитиме:

$$139,02 \text{ т} \times 1,12 \times 14\,000 \text{ грн} = 2\,179\,833 \text{ грн}$$

Також для виробництва біоплівки необхідні картонні гільзи, на які вона буде намотуватися. На одну гільзу зазвичай намотують 500 м плівки. Розрахуємо плановий обсяг виробництва в метрах та визначимо кількість необхідних гільз:

$$(80 \text{ м/хв} \times 60 \text{ хв} \times 1986 \text{ год}) / 500 \text{ м} = 19\,066 \text{ гільз}$$

Так як АХ «XXXXXX» дотримується політики сталого розвитку, що передбачає ефективне використання ресурсів, то передбачимо, що кожна з картонних гільз буде використано щонайменше 10 разів. Завдяки цьому кількість необхідних гільз зменшимо до 1907 штук, їхня вартість становитиме:

$$1907 \text{ штук} \times 2,5 \text{ грн} = 4767,5 \text{ грн}$$

Встановлена потужність Екструдера ВІО L45 600 становить 15 кВт.

Розрахуємо річні витрати на електроенергію для виробництва біоплівки:

$$0,015 \text{ МВт} \times 1986 \text{ год} \times 80,87 \text{ грн/МВт} = 2409,12$$

Для обслуговування обладнання необхідна лише одна людина. Для задоволення річних потреб АХ «XXXXXX» в біоплівці буде достатньо, якщо майстер працюватиме за п'ятиденним робочим тижнем (40 годин/ тиждень). Розрахунок норми тривалості робочого проводився з врахуванням кількості святкових днів (11 днів), вихідних днів (105 днів), а також кількості робочих днів з скороченою тривалістю робочого часу (6 днів). Найманий працівник повинен мати високу кваліфікацію та організованість, так як він один відповідатиме за все виробництво. Фонд його заробітної плати розраховується наступним чином:

$$13\,400 \text{ грн (місячний оклад)} \times 1,2 \text{ (премія)} \times 12 \text{ місяців} = 192\,960 \text{ грн}$$

Нарахування, тобто ЄСВ, на фонд заробітної плати становитиме:

$$192\,960 \text{ грн} \times 22\% = 42\,452,2 \text{ грн}$$

Згідно статті 138 Податкового кодексу України [56] мінімально допустимий строк корисного використання обладнання 5 років. Розрахуємо амортизацію прямолінійним методом:

$$345\,000 \text{ грн} / 5 \text{ років} = 69\,000 \text{ грн/рік}$$

Нижче у табл. 3.9 наведено розрахунок витрат на утримання та експлуатацію даного виду обладнання. Виробництво біоплівки доцільно розмістити на території Агрофірми «Добробут», що є структурною одиницею АХ «XXXXXX» та розташовано поруч з місцем виробництва кукурудзяного крохмалю у Полтавській області. Для розміщення обладнання необхідно 8 м², а також 12 м² складського приміщення.

Таблиця 3.9 – Розрахунок витрат на експлуатацію
Екструдера BIO L45 600

Категорія витрат	Сума витрат, грн
Амортизація обладнання	69 000
Витрати на поточний ремонт	3 450
Основна і додаткова ЗП ремонтної групи	7 516,99
МШП та інструменти	2 500
Всього:	82 466,99

Джерело: складено автором на основі розрахунків

З розрахунку на цю потребу було розраховано коефіцієнт розподілу витрат (0,2%) на загальновиробничі, адміністративні, збутові та інші операційні витрати. Розрахунки представлені в табл. 3.10.

Таблиця 3.10 – Калькулювання собівартості виробництва біоплівки

Статті витрат	Витрати на 1 рулон, грн	Витрати на річний плановий обсяг виробництва, грн.
Сировина і основні матеріали	114,33	2 179 833
Пакувальні та допоміжні матеріали	0,25	4 767,5
Енергія на технологічні цілі	0,13	2 409,12
Основна та додаткова заробітна плата майстра	10,12	192 960
Відрахування на соціальні заходи	2,23	42 452,2
Витрати на експлуатацію та утримання екструдера	4,33	82 466,99
Загальновиробничі витрати	10,77	205 425,27
Виробнича собівартість	131,38	2 504 888,81
Адміністративні витрати	7,97	152 014,7
Збутові витрати	4,15	79 047,64
Інші операційні витрати	3,83	72 996,55
Повна собівартість	147,33	2 808 947,7

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Так як біоплівка виготовлятиметься не на продаж, а для власного використання АХ «XXXXX», то замість ціни реалізації варто розрахувати економію (табл. 3.11).

Таблиця 3.11 – Розрахунок економії від виробництва біоплівки

Показник	Розрахунок на 1 рулон	Розрахунок на річний плановий обсяг виробництва
Ціна покупки плівки, грн	315	6 005 790
Повна собівартість виробництва біоплівки, грн	147,33	2 808 947,7
Економія, грн	167,67	3 196 842,3

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Отже, в результаті реалізації першої пропозиції, а саме виробництва біопаливних пелет з кукурудзиння АХ «XXXXXX» зможе виготовляти 46 080 тон пелет на рік, що принесе 125 274 470 грн прибутку. Реалізація другої пропозиції, що полягає у відмові від покупної пакувальної плівки та заміни її на більш екологічну біоплівку власного виробництва з кукурудзи, допоможе АХ «XXXXXX» не лише наблизитися до цілі сталого розвитку з ефективного використання ресурсів, а і зекономити 3 196 842,3 грн збутових витрат.

3.4. Оцінка економічної ефективності пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXXX»

Для здійснення оцінки економічної ефективності пропозицій, а саме впровадження виробництва пелет з кукурудзиння та впровадження власного виробництва пакувальної біоплівки, потрібно розрахувати зміну показників звіту про фінансові результати (табл. 3.12). Варто нагадати, що біоплівка виготовлятиметься для власних потреб АХ «XXXXXX», а не на продаж, тому в розрахунках ці витрати зазначені за статтею «Витрати на збут».

Таблиця 3.12 – Зміна показників звіту про фінансові результати, тис. грн

Стаття	Значення у 2022 році	Зміна показників після реалізації пропозиції з виробництва пелет	Зміна показників після реалізації пропозиції з виробництва біоплівки	Значення показників після реалізації двох пропозицій
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	20 286 683	136 166,4	-	20 422 849
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	(13 206 756)	(5 417)	-	(13 212 173)
Валовий: прибуток (збиток)	7 079 927	130 749,35	-	7 210 676,35
Інші операційні доходи	103 916	-	-	103 916
Адміністративні витрати	(983 843)	(2 366,15)	-	(986 209)
Витрати на збут	(993 473)	(2 025,04)	(3 197)	(992 301)
Інші операційні витрати	(323 466)	(1 083,69)		(324 550)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)	4 883 061	125 274,48	3 197	5 011 532,32
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (збиток)	4 198 370	125 274,48	-	4 326 841,32
Витрати (дохід) з податку на	(199 833)	(24 428,52)	-	(224 262)

прибуток				
Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)	3 998 537	100 845,95	3 197	4 102 579,80

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Отже, виробництво пелет з відходів вирощування кукурудзи у обсязі 46 080 тонн рік може згенерувати для АХ «XXXXXX» 100,9 млн грн, що на 2,52% більше, ніж чистий фінансовий результат компанії за останній звітний рік. Завдяки самостійному виробництву біоплівки АХ «XXXXXX» може зекономити 3,2 млн грн, що збільшує чистий фінансовий результат компанії ще на 0,08%. Загалом реалізація обох запропонованих заходів може підвищити прибуток компанії на 104 млн грн або на 2,6%.

Окрім аналізу абсолютних змін прибутковості компанії доцільно розглянути відносні показники, а саме показники рентабельності (табл. 3.13).

Таблиця 3.13 – Зміна показників рентабельності АХ «XXXXXX»

Показник	Показник за 2022 рік	Плановий показник	Темп приросту, %
Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,197	0,201	2,03
Коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції	0,318	0,327	2,83
Коефіцієнт рентабельності продажів	0,207	0,212	2,42
Коефіцієнт рентабельності рослинництва	0,477	0,488	2,31
Коефіцієнта рентабельності продажу кукурудзи	1,089	1,094	0,42

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Отже, усі показники рентабельності мають позитивний темп приросту, що свідчить про ефективність запропонованих в роботі заходів. Коефіцієнт рентабельності діяльності АХ «XXXXXX» підвищився на 2,03%. Найвищий приріст має коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції, а саме 2,93%. Запропоновані заходи стосувалися рослинництва, тому рентабельність цього напрямку зросла на 2,31%. Також важливо звернути увагу на рентабельність продажу кукурудзи, адже серед усіх сільськогосподарських культур за звітний період кукурудза мала найвищу дохідність, але найнижчу рентабельність. Запропоновані заходи надають змогу підвищити її рентабельність на 0,42%.

Висновки до розділу 3

В третьому розділі дипломної роботи були розглянуті потенційні можливості збільшення виробництва продукції та скорочення витрат. Визначено, що ключовими напрямками підвищення ефективності є управління витратами і ресурсами, розвиток й удосконалення виробництва та іншої діяльності, удосконалення системи управління підприємством. Варто наголосити, що діяльність сільськогосподарських підприємств має певні особливості, тому підвищення економічної ефективності для них зазвичай варто починати з аналізу врожайності, підвищення якості земель та створення додаткової вартості вирощеної продукції. Так як аналіз стану та ефективності діяльності АХ «XXXXXX» вказав на низький коефіцієнт рентабельності продажів кукурудзи, то перша пропозиція спрямована на створення додаткової вартості продукції. Якщо точніше, то виробництво біопаливних пелет з відходів вирощування кукурудзи. З'ясовано, що 52% рослини складає кукурудзиння і лише 48% зерно. Тому є сенс збирати цей вид відходу та перетворювати його на біопаливо, що у воєнний та кризовий стан країни може значно підвищити нашу енергонезалежність.

Другий захід спрямований на зменшення збутових витрат. АХ «XXXXXX» дотримується політики сталого розвитку, тому логічним є зменшення використання пластику для пакування різної продукції. У роботі запропоновано відмовитися від покупної пакувальної плівки та розпочати власне виробництво біоплівки з кукурудзяного крохмалю. Розрахунок собівартості річного планового обсягу виробництва пелет з кукурудзиння показав, що холдингу необхідно залучити 10,9 млн грн на реалізацію цієї пропозиції, а очікуваний чистий прибуток уже в перший рік становитиме 100,8 млн грн. Для виробництва біоплівки АХ «XXXXXX» потрібно інвестувати 2,8 млн грн, завдяки яким за рік вдасться зекономити 3,2 млн грн зі збутових витрат.

Аналіз показників звіту про фінансові результати показав, що реалізація обох пропозицій дозволить компанії збільшити свій чистий фінансовий результат на 2,6%.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У процесі виконання дипломної роботи було досягнуто поставленої мети та вирішено усі завдання щодо економічного обґрунтування напрямів підвищення економічної ефективності діяльності агропромислового холдингу «XXXXX». Основні висновки за результатами проведеного дослідження представлено нижче.

На основі аналізу наукової літератури було визначено, що ефективність діяльності підприємства є узагальненою категорією, що демонструє відповідність результатів діяльності компанії попередньо поставленим цілям. Окрім результативності та продуктивності, які якщо не вважати синонімічними, то є головними характеристиками ефективності, дане поняття охоплює багато інших аспектів, а саме аналіз ринку, управління фінансами, менеджмент персоналу, дослідження потреб споживачів, розподіл ресурсів і реалізація готової продукції. Важливим аспектом даного дослідження є визначення, що ефективність діяльності підприємства не може бути самоціллю підприємства, а є лише способом пришвидшити та покращити виконання інших, більш глобальних цілей (наприклад, вийти на нові ринки, підвищити задоволеність користувачів, створити нову структурну одиницю тощо) у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективах шляхом реалізації місії підприємства у стратегічні та операційні площинах.

Здійснено характеристику чинників впливу на ефективність діяльності підприємства шляхом аналізу, порівняння та систематизації наукових класифікацій. В межах даного дослідження було визначено, що спектр факторів для кожного підприємства має характер як системності, так і індивідуальності. Відповідно, в такому разі, першочерговим завданням менеджменту підприємства є виявлення цих факторів та формування способів реагування на них, адаптації. З огляду на пропозиції, представлені в рамках проведеного дослідження, варто наголосити, що для підприємства-бази апробації, АХ «XXXXX», важливими факторами є інноваційність та прагнення до

постійного покращення, адже лише вміння адаптуватися та змінюватися, навіть для уже таких великих підприємств як це, являється основою для подальшого розвитку.

На основі аналізу доробку українських економістів у роботі було запропоновано алгоритм для здійснення оцінки рівня ефективності діяльності підприємства, що складається з трьох етапів: підготовка масиву даних, внутрішня оцінка, прийняття управлінських рішень. Зроблено висновок, що для максимізації результативності оцінювання ефективності діяльності, підприємству варто обрати найбільш придатну з існуючих або розробити нову модель оцінки, що враховуватиме усі особливості діяльності конкретного підприємства. В межах даного дослідження було розглянуто характеристики низки найбільш часто використовуваних методів та показників оцінювання ефективності діяльності підприємства.

В рамках аналітичної частини дослідження було здійснено аналіз господарсько-правових засад діяльності агропромислового холдингу «XXXXX» як підприємства-базиса апробації теоретичних положень дипломної роботи. З'ясовано, що це одна із найбільших агрокомпаній в Україні, що представлена чотирма ключовими напрямками діяльності: агровиробництво, виробництво цукру, тваринництво та вирощування сої. Крім того, холдинг займається біоенергетикою та позиціює себе як соціально-відповідальний, сталий бізнес. Ретроспективний аналіз ключових показників діяльності АХ «XXXXX» вказує на значну волатильність, що є негативним фактором. На підставі цього можна зробити висновок, що підприємству необхідно зосередитися на пошуку способів підвищення ефективності своєї діяльності.

Було проведено аналіз фінансово-економічного стану АХ «XXXXX», що враховував аналіз ефективності використання майна підприємства; оцінку ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства; дослідження ділової активності підприємства; аналіз ефективності використання трудових ресурсів і заробітної плати, вказує на високий рівень фінансово-економічного стану підприємства. Виявлено, що в останні роки

досліджуваного періоду зростає рентабельність діяльності холдингу. Провівши детальний аналіз, було з'ясовано, що найбільш прибутковим напрямком діяльності є рослинництво (від 41% до 64% у досліджуваному періоді у загальній структурі). При цьому, зерно кукурудзи має найбільші обсяги продажу, але водночас найнижчу рентабельність, у портфелі сільськогосподарських культур АХ «XXXXXX». Це дозволило висловити думку щодо більш глибокого дослідження процесу ціноутворення на зерно кукурудзи та субпродукти його вирощування.

Для виявлення взаємозалежностей між найсуттєвішими факторами для АХ «XXXXXX» було використано кореляційно-регресійний аналіз. Згідно з його результатами, позитивний вплив на збільшення чистого доходу мають собівартість, загальногосподарські та адміністративні витрати, а негативний — витрати на збут. Як підсумок, для розробки заходів зі зростання ефективності діяльності АХ «XXXXXX» важливо також врахувати отримані результати кореляційно-регресійного аналізу та оптимізувати структуру збутових витрат.

Оскільки діяльність сільськогосподарських підприємств має низку особливостей, то перед пропонуванням заходів для підвищення ефективності діяльності, було здійснено аналіз існуючих в теорії та практиці діяльності підприємств даного сфери. З'ясовано, що найбільш застосовуваними є заходи, що спрямовані або на збільшення виробництва продукції, або на скорочення витрат. В низці наукових робіт прослідковується теза про те, що дослідження шляхів підвищення ефективності діяльності агрохолдингу варто розпочинати з вивчення структури врожайності, покращення якості земель та створення додаткової вартості вирощеної продукції шляхом розширення асортименту продукції.

Враховуючи попередні результати дослідження, у практичному розділі дипломної роботи запропоновано два заходи для підвищення ефективності діяльності АХ «XXXXXX». Було встановлено, що 52% загальної маси кукурудзи (як рослини) становлять відходи – кукурудзиння, яке було б раціонально якось переробляти та реалізовувати. Отже, перший захід полягає у

виробництві біопаливних пелет з відходів вирощування кукурудзи. Ця ініціатива може відіграти важливу роль в забезпеченні енергонезалежності нашої країни, особливо в умовах воєнного та кризового стану.

Перед обґрунтуванням доцільності другого заходу варто наголосити, що АХ «XXXXXX» дотримується політики сталого розвитку та використовує свої досягнення в цій сфері як потужний піар аргумент на міжнародному ринку. У роботі запропоновано відмовитися від покупної пакувальної плівки та розпочати власне виробництво біоплівки з відходів кукурудзяного крохмалю.

Проведений розрахунок собівартості річного обсягу виробництва кукурудзяних пелет (46 080 тон) показав, що для реалізації цієї пропозиції холдингу потрібно інвестувати 10,9 млн грн. Однак, очікуваний чистий прибуток вже у перший рік становитиме 100,8 млн грн. Щодо виробництва біоплівки (139 тон на рік для власних потреб), АХ «XXXXXX» потрібно залучити 2,8 млн грн, що дозволить зекономити 3,2 млн грн на збутових витратах протягом першого року. Проведений аналіз на основі прогнозування показників звіту про фінансові результати вказує на те, що реалізація пропозицій сприятиме збільшенню чистого фінансового результату компанії сукупно на 2,6% від показника попереднього року. Крім цього, всі розглянуті показники рентабельності також проявляють позитивну тенденцію до зростання.

Таким чином, отримані результати свідчать про потенціал підвищення ефективності діяльності, покращення фінансової стійкості та зростання прибутковості АХ «XXXXXX» завдяки впровадженню запропонованих в дипломній роботі напрямів, а сама робота має як теоретико-методичне, так і прикладне значення. Отримані результати можуть бути використані в діяльності підприємств предметної сфери дослідження як перспективні в сучасних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Словник іншомовних слів, за редакцією члена-кореспондента АН УРСР О.С. Мельничука – 1-е видання, Київ: Головна редакція «Українська радянська енциклопедія» (УРЕ), 1974. 776 с. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/s2.pl?Article=7782&action=show> (дата звернення: 07.12.2022 р.)
2. Донець О. В. Зміст економічних категорій «ефект» та «ефективність» інноваційної діяльності. *Технологічний аудит і резерви виробництва*. №5/3 (13). 2013. С. 42-44.
3. Гупало А. О. Визначення змісту понять: «ефект», «ефективність» та «результативність». *Проблеми формування нової економіки XXI століття: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф.*, 21–22 груд. 2012 р.: у 3 т. Дніпропетровськ : Біла К. О., 2012. С. 6-9.
4. Шегда А. В. Економіка підприємства: Підручник. К.: Знання, 2006. 614 с.
5. Пилипенко С. М. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 10. 2016. С. 460-464.
6. Демченко А. О., Момот О. І. Про сутність понять „ефективність” та „результативність” в економіці. *Економічний вісник Донбасу*. № 3 (33). 2013. С. 204–210.
7. Педченко Н. С., Шимановська-Діанич Л. М. Підходи до оцінки ефективності та результативності діяльності торговельного підприємства: сучасний погляд. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2020. № 1(135). С. 71–77.
8. Полегенька М. А. Теоретична сутність економічної категорії «ефективність». *Агросвіт*. №10. 2016. С. 69-74.
9. Батракова Т. І. Сутність поняття «економічна ефективність» діяльності підприємства в ринкових умовах. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. № 1 (69), ч. 1. 2015. С. 172-178.

10. Струпинська Н. В. Ефективність маркетингової діяльності. *Торгівля і ринок України*: темат. зб. наук. пр. Вип. 31. Донецьк: ДонНУЕТ, 2011. С. 153-159.
11. Аванесова Н. Е. Оцінка ефективності функціонування підприємств роздрібною торгівлі з позицій ключових зацікавлених сторін: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами. Харківський держ. ун-т харч. та торгівлі. Харків, 2009. 20 с.
12. Системы менеджмента качества. Основные положения и словарь. Третье издание: ISO 9000:2005. Группа компаний „ИНТЕРСЕРТИФИКА”, 2005. 40 с.
13. Нусинов В. Я., Турило А. М., Темченко А. Г. Экономический анализ деятельности предприятий и объединений в промышленности: [учеб. пособие]. Кривой Рог: Минерал, 1999. 172 с.
14. Косянчук Т. Ф. Результативність діяльності підприємства та її діагностика. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 3, Т.1. С. 121–124.
15. Економічна енциклопедія / авт. та відп. ред. Мочерний С.В. К.: Вид. центр «Академія», 2002. 950 с.
16. Гросул В. А., Аванесова Н. Е. Концепція стейкхолдерів в системі оцінки ефективності функціонування підприємства. *Вісник ЖДТУ*. 2010. № 2 (52). С. 233–236.
17. Говорушко Т. А., Климаш Н. І. Управління ефективністю діяльності підприємств на основі вартісноорієнтованого підходу : монографія. К. : Логос, 2013. 204 с.
18. Братанич М. В., Полозова Т. В. Визначення сутності економічної ефективності та класифікація її видів. *Економіка промисловості*. 2010. № 4. С. 153-155.
19. Боярина Т. В., Кашубіна Ю. Б. Удосконалення класифікації ефективності на основі системного підходу. *Проблеми економіки*. 2013. № 1. С. 271-276.

20. Благодир Л. М., Петрик В. І., Принь І.-М.О. Концепція ефективності фірми в дослідженнях західних науковців. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 13 (1). С. 18-23.

21. Тлумачення значення слова «чинник». Словник української мови: в 11 томах. Том 11, 1980. С. 326. URL: <http://sum.in.ua/s/chynnyk> (дата звернення: 13.12.2022 р.).

22. Дробішева О. О., Предеус А. В. Особливості та класифікація факторів, що впливають на ефективність діяльності підприємства. *«Економіка и менеджмент – 2016»*. Секція 1. Економіка підприємства: стратегические приоритеты развития в XXI веке. 2016. URL: https://www.confcontact.com/2016-ekonomika-i-menedzhment/1_drobisheva.htm (дата звернення: 13.12.2022 р.).

23. Ярославський А.О. Економічна ефективність діяльності підприємства: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 20, частина 3. 2019. С. 174-177.

24. Єгорова Л. Е. Фактори впливу на ефективність операційної діяльності підприємств в сучасних умовах. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні*: матеріали VIII Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 14-15 трав. 2015 р. С. 73-74.

25. Садовська І.Б. Бухгалтерський облік: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2013. 688 с.

26. Корінь В.О. Вплив факторів зовнішнього середовища на управління організацією (на прикладі КП «Міжнародний Аеропорт Кривий Ріг»). Дипломна робота (пояснювальна записка) випускника освітнього ступеню «бакалавр». Відокремлений структурний підрозділ «Криворізький Фаховий Коледж Національного Авіаційного Університету». Кривий Ріг. 2022. 67 с.

27. Савіна Г. Г., Скібіна Т. І. Фактори зовнішнього та внутрішнього впливу на рівень ефективності управління підприємством комплексу комунальних послуг. *Ефективна економіка*. 2016. №12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5300> (дата звернення: 28.12.2022 р.).

28. Гуменюк М. М. Основні фактори економічної ефективності сільськогосподарських підприємств регіону. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2013. Вип. 1 (6). С. 119–125.

29. Петков О. І. Економічна ефективність підприємств та фактори впливу на неї. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. Західноукраїнський національний університет. Випуск 4. 2022. С. 392-399.

30. Нагавичко Т. О. Фактори впливу на ефективність діяльності підприємства. *Підвищення ефективності діяльності підприємств харчової та переробної галузей АПК*: Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 21-22 листопада 2019 р., НУХТ. С. 154-155.

31. Пушкарчук І., Жуковська О. Фактори впливу на ефективність діяльності підприємства. *Облік, аналіз і аудит: виклики інституціональної економіки*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 10 жовтня 2015 р, Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2015. С. 211-213.

32. Горобець Т. А., Гончарук А. Г. Методичний підхід до оцінки ефективності діяльності підприємств малого та середнього бізнесу. *Економіка та управління підприємствами: проблеми системного підходу в економіці*. 2020. Вип. №5 (73). С. 77-86.

33. Савицька О. М., Салабай В. О. Ефективність діяльності та управління підприємством: особливості використання теорії, методології та результативності аналітичних досліджень. *Ефективна економіка*. 2020. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7126> (дата звернення: 02.01.2023).

34. Агропромисловий холдинг "XXXXXX". Історія та розвиток. 2023. URL: <https://astartaholding.com/istoriya-ta-rozvytok/> (дата звернення: 23.01.2023).

35. Astarta Annual Report 2022. Astarta Holding N.V. 06 April 2022. Amsterdam, the Netherlands. URL: <https://astartaholding.com/wpcontent/uploads/2022/08/astarta-annual-report-2022.pdf> (дата звернення: 23.01.2023).

36. Агропромисловий холдинг "XXXXXX". Корпоративне управління. 2023. URL: <https://astartaholding.com/korporatyvne-upravlinnya/>.

37. Агропромисловий холдинг "XXXXXX". Місія та цінності. 2023. URL: <https://astartaholding.com/misiya-ta-czinnosti/> (дата звернення: 08.02.2023).
38. Latifundist Media. XXXXX. URL: <https://latifundist.com/kompanii/132-astarta-kiev> (дата звернення: 09.02.2023).
39. Юрчишена Л. В., Волинець С. М. Аналіз ефективності використання основних засобів на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2011. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_8_26 (дата звернення: 28.02.2023).
40. Клименко В. С. Методика оцінки платоспроможності та ліквідності підприємства. Вінницький торговельно економічний інститут. URL: http://www.vtei.com.ua/konfa/27_03/4/7.pdf (дата звернення: 01.03.2023).
41. Мних Є. В. Економічний аналіз: підручник. К.: Знання, 2011. 630 с.
42. Фаріон В. Я. Аналітична оцінка ділової активності та рентабельності підприємств. *Інноваційна економіка*. 2013. № 10. С. 27-33.
43. Чайка Т. Ю., Лобанов І. О. Експрес-діагностика рентабельності: проблема відбору та інтерпретації ключових коефіцієнтів. *Тези всеукр. наук.-практ. on-line конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяч. Дню науки*, 11-15 травня 2021 р., Житомир. С. 544-545.
44. Кравченко О. А., Бевзенко Х. С, Бут Є. М. Економічна концепція підвищення ефективності діяльності виробничих підприємств. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 5. С. 69-76.
45. Бровкова О., Бровкова К., Нго Тіен Донг. Дослідження чинників та резервів підвищення прибутковості підприємств харчової промисловості. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. Праць*. 2016. № 5 (237). С. 41-58.
46. Лищенко М. О. Теоретичні аспекти вивчення резервів скорочення собівартості та підвищення ефективності виробництва зерна. *Ефективна економіка*. 2010. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_2_13.
47. Погорелов С. М., Леденко О. В., Матяж О. А. Дослідження шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2015. № 26 (1135). С. 76-82.

48. Масалаб К. С. Основні напрями підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств. *Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції докторантів, молодих учених та студентів: [Електронне наукове видання], м. Харків, 17 травня 2020 року. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. URL: <https://cdn.hneu.edu.ua/rozvitok19/thesis02-41.html#> (дата звернення: 01.04.2023).

49. Kocsis, L., Hudoba, Z., & Vojtela T. (2012). Investigation of the corn stalk gathering for energetic use. *International Conference of Agricultural Engineering - CIGR-AgEng 2012: Agriculture and Engineering for a Healthier Life*, Valencia, Spain, 8-12, pp. 11-51.

50. Гелетуха Г.Г., Драгнєв С.В., Железна Т.А., Баштовий А.І. Аналіз виробництва пелет та брикетів з побічної продукції кукурудзи на зерно. *Аналітична записка UABIO №23*, 24 квітня 2021 рік. 41 с.

51. Лінія гранулювання 6 000 кг / год (SM). Офіційний сайт ТОВ «Біосмартех». URL: <https://biosmartex.net/uk/liniya-z-vyrobnyctva-granul-z-biomasy-g2091863> (дата звернення: 20.04.2023).

52. Закон України № 1489-IX «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України» від 01.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-20#Text> (дата звернення: 20.04.2023).

53. Виготовлення пакетів та плівок. Офіційний сайт ТМ «МПАК». URL: <https://www.mpak.ua/produktsiya/izgotovlenie-paketov-s-logotipom/biorazlagaemye-pakety/> (дата звернення: 20.04.2023).

54. Кузнецова А. Виробництво пелет в Україні: прибутковий варіант сталого розвитку? *Німецько-український аграрний діалог*. 2012. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/Agriculture_dialogue/2012/PP37_Pellets_UKR_f.pdf (дата звернення: 20.04.2023).

55. Кодекс законів про працю України. Редакція від 27.01.2023, підстава - 2839-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 20.04.2023).

56. Податковий кодекс України. Редакція від 06.05.2023, підстава – 3050-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

57. Гречко А. В., Очеретяна О. В. Нефінансова звітність як інструмент підвищення інвестиційної привабливості підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 25. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-25-38> (дата звернення: 03.03.2023).

58. Хринюк О. С., Очеретяна О. В. Фактори виникнення кризових явищ та забезпечення сталого розвитку підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 26. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/355> (дата звернення: 03.03.2023).

59. Очеретяна О. В. Роль інтелектуальних ресурсів у підвищенні сталості розвитку підприємств. Тези доповідей XXXI міжнародної науково-практичної конференції MicroCAD-2022 «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я», 17-20 травня 2023 р. Харків: НТУ «ХПІ». С. 770.

60. Tulchynska, S., et al. (2022). Applied Principles for Ensuring Economic Security of Economic Systems in the Conditions of Digitalization. *WSEAS Transactions on Systems and Control*, 16, 600-609. DOI: <https://doi.org/10.37394/23203.2022.16.56> [in English].

61. Тульчинська С. О., Солосіч О. С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки підприємництва в умовах воєнного стану. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2022. № 3 (79). С. 97–102.

62. Marchenko, V., et al. (2022). Construction of models for managing military waste generated under the conditions of war. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 6 (13 (120)), 6–19. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2022.268283> [in English].

63. Тульчинська С. О., Солосіч О. С. Економічна безпека підприємництва як складова інтелектуально-орієнтованого просторового розвитку територій. *Перспективи розвитку територій: теорія і практика*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (Харків, 16-17 листопада 2022). Харків, 2022. С. 126.

64. Тульчинська С. О., Солосіч О. С., Чорній В. В. Вплив діджиталізації управлінських процесів на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 9. С. 54–58.

65. Романовський В. Ю, Бойчук Н. Я. Криптовалюта BITCOIN: сутність та вплив на світову економічну систему. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Глобалізація напрямів формування промислового потенціалу в умовах постіндустріальних трансформацій», 4 квітня 2019, Київ: ТОВ «ДКС центр». URL: <http://ktpc-conf.kpi.ua/dtaeIII/paper/view/12336> (дата звернення: 01.04.2023).

66. Дипломне проектування: написання, оформлення та захист атестаційних робіт для здобувачів вищої освіти [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. спеціальності 051 Економіка, ОПП Економіка бізнес-підприємства / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: А.В. Гречко, В.М. Марченко, Н.Л. Кузьмінська, О.В. Кривда. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 66 с. <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/45996> (дата звернення: 01.04.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 – Показники ефективності використання основних засобів (ОЗ)

Показник	Характеристика	Формула розрахунку
Фондовіддача	Показує ефективність використання засобів праці або скільки продукції виробляється на одиницю основних виробничих засобів (ОВЗ).	$FВ = ВП / ОЗ$
Фондомісткість	Показує вартість ОВЗ, яка припадає на одиницю вартості валової продукції суб'єкта господарювання	$FМ = ОЗ / ВП$
Рентабельність ОЗ	Характеризує ефективність використання ОЗ суб'єкта господарювання.	$P_{ОЗ} = П / ОЗ$
Коефіцієнт використання обладнання	Показує відношення фактичної продуктивності обладнання на підприємстві до його нормативної продуктивності.	$K_{ВО} = ВП / П_{обл}$
Коефіцієнт змінності обладнання	Відображає кількість змін роботи обладнання.	$K_3 = K_{ст.зм} / n$

де: ВП – обсяг реалізованої продукції за рік; ОЗ – середньорічна вартість основних засобів; П – прибуток, одержаний за період; П_{обл} – виробнича потужність обладнання; K_{ст.зм} – кількість відпрацьованих верстато-змін; n – кількість одиниць обладнання.

Джерело: сформовано на основі [32; 33]

Таблиця А.2 – Показники ефективності (результативності) використання оборотних коштів (ОК) підприємства

Показник	Характеристика	Формула розрахунку
Коефіцієнт оборотності ОК	Показує ефективність використання ОК на підприємстві.	$K_{об} = ВП / ОК$
Коефіцієнт завантаженості	Характеризує величину оборотних коштів на 1 грн реалізованої продукції підприємства.	$K_{зав} = ОК / ВП$
Тривалість обороту	Відображає тривалість обороту коштів (в днях).	$T_{об} = Д / K_{об}$
Рентабельність ОК	Показує відношення прибутку до середніх залишків оборотних фондів за певний період.	$P_{об} = П / ОК$

де: ОК – середні залишки оборотних коштів; Д – кількість днів у періоді; K_{об} – коефіцієнт оборотності ОК.

Джерело: сформовано на основі [32; 33]

Таблиця А.3 – Показники ефективності використання трудових ресурсів підприємства

Показник	Характеристика	Формула розрахунку
Продуктивність праці	Характеризує кількість продукції, виробленої в одиницю часу, або витрат часу на виробництво одиниці продукції.	$ПП = ВП / ЖП$
Тудомісткість продукції	Показує затрати робочого часу на виробництво одиниці продукції або обсягу виготовленої продукції.	$ТП = ОК / ВП$
Фондоозброєність	Показує вартість основних виробничих засобів, що припадає на одного працівника.	$= ОК / СЧП$
Зарплатомісткість продукції	Визначає, скільки гривень ЗП припадає на 1 гривню виготовленої продукції	$З_м = \Phi_{оп} / ВП$

де: ЖП – витрати живої праці (людино-години), СЧП – середньооблікова чисельність працівників, $\Phi_{оп}$ – фонд оплати праці.

Джерело: сформовано на основі [32; 33]

Таблиця А.4 – Показники ефективності використання капітальних вкладень підприємства

Показник	Характеристика	Формула розрахунку
Коефіцієнт ефективності капітальних вкладень	Визначає абсолютну ефективність інвестицій.	$E_i = \Delta\Pi / KB$
Термін окупності капітальних вкладень	Період часу в роках, за який побудоване чи реконструйоване підприємство забезпечує накопичення прибутку в розмірах, що дорівнюють здійсненим капітальним вкладенням.	$T_{ок} = KB / \Delta\Pi$
Зведені витрати	Дорівнює сумі поточних витрат на одиницю продукції за і-м варіантом (C_i) та добутку нормативного коефіцієнта ефективності (E_H) та питомих (на одиницю продукції) капітальних вкладень за і-м варіантом. Найкращим буде варіант з мінімальним значенням зведених витрат.	$+E_H K_i \rightarrow \min$

де: $\Delta\Pi$ – щорічний приріст прибутку від здійснення капітальних вкладень; KB – сума капітальних вкладень.

Джерело: сформовано на основі [32; 33]

Таблиця А.5 – Загальні показники ефективності діяльності підприємства

Показник	Характеристика	Формула розрахунку
Норма прибутковості	Характеризує величину чистого прибутку, що приходить на одиницю інвестиційних вкладень.	$H_{\text{пр}} = \Pi / (OЗ+OK)$
Ефективність продукції	Характеризує ефективність витрат на виробництво продукції.	$P_{\text{прод}} = \Pi / C$
Коефіцієнт ефективності використання ресурсів	Характеризує рівень поточних витрат на виробництво продукції (робіт, послуг)	$K_p = ЧП / (Ч_{\text{пр}} + (OЗ+OK)K_{\text{впв}})$

де: *OЗ* – середньорічна вартість основних засобів; *OK* – середні залишки оборотних коштів; *C* – собівартості продукції; *ЧП* – чиста продукція в порівнянних цінах за рік; *Ч_{пр}* – витрати ресурсів, що відображені чисельністю працівників.

Джерело: сформовано на основі [32; 33]

Додаток Б

Таблиця Б.1 – Характеристика продукції АХ «XXXXXX»

Продукція	Характеристика
<i>Цукор та продукти переробки</i>	
Цукор	Цукор-пісок білий кристалічний – сахароза у вигляді окремих кристалів, розміром від 0.2 до 2.5 мм. Білий, сипучий, масова частка сахарози не менше, як 99,75%. Відповідає вимогам ДСТУ 4623:2006. Призначений для споживання, промислової переробки, реалізації у торговельних мережах. Умови розфасовки: поліпропіленові мішки з поліетиленовим вкладишем (50 кг), поліетиленова упаковка (1 кг) та насипом. Умови поставки: договірні.
Меяса	Меяса – в'язка коричнева рідина, що містить до 48% цукру, що не кристалізувався, 20% води, азотисті речовини. Використовується для виробництва спирту, сиропів та у мікробіологічному (дріжджовому) виробництві. Умови поставки: EXW, DAP.
Жом гранульований	Жом гранульований – залишки волокнистого матеріалу цукрового буряка, що містять до 84% вологи (сирій жом після віджимання), 2% цукру, клітковину, мікроелементи. Гранульований висушений жом – сіро-зелені циліндри, діаметром 8 та 10, містить до 88% сухої речовини. Використовується для відгодівлі великої рогатої худоби та корм для риб. Умови поставки: FCA, DAP.
вертований сироп	Сироп інвертований для підгодівлі бджіл – це штучно приготовлений вуглеводний корм для бджіл. Виготовлений на основі цукрового сиропу, в якому цукроза розщеплюється до рівня глюкози і фруктози, шляхом введення до складу сиропу, на стадії приготування, природного ферменту – інвертази. Продукт використовують як підгодівлю у весняний період для активного зростання і розвитку бджолосімей, стимуляції яйцекладки у матки. Восени – для створення у вулику контрольованих запасів їжі на період зимівлі. Вважається, що така форма більш краща для годівлі бджіл, адже не вимагає від них надмірних зусиль при переробці продукту в мед. Умови поставки: договірні.
<i>Зернові та олійні культури</i>	
Зерно кукурудзи	Зерно кукурудзи для переробки на комбікорм і на експорт згідно з ДСТУ 4525:2006. Країна походження: Україна. Якість. Вологість: 14.5% макс; зернові домішки: 10% макс; бите зерно: 5.0% макс; пошкодження: 5.0% макс; сторонні домішки: 2.0% макс; хлорпірифос: max 0,01 ppm; хлорпірифос метил: 0,01 ppm макс; амброзія: 10 шт/кг макс.
Зерно пшениці	Зерно пшениці для продовольчих, промислових та кормових цілей і на експорт згідно з ДСТУ 3768:2020. Країна походження: Україна. Зерно пшениці. 2-й клас 12.5 рго. Вологість: 14.0% макс; сторонні домішки: 2.0%; протеїн на суху речовину: 12.5% мін; сира клейковина: 23.0% мін; натурна вага: 76 кг/гп мін; число падіння (hagberg): 250 секунд мін; пошкодження клопом-черепашкою: 1.5 % макс; зернові домішки: 6.0% макс, (пророслі: 2.0% макс).

Продовження таблиці Б.1

	<p>Зерно пшениці. 3-й клас 11.5 рго. Вологість: 14.0% макс; сторонні домішки: 2.0% макс; протеїн на суху речовину: 11.5% мін; сира клейковина: 19.0% мін; натурна вага: 75 кг/гЛ мін; число падіння (hagberg): 230 секунд мін; пошкодження клопом-черепашкою: 2.0% мін; зернові домішки: 8.0% макс, (пророслі: 2.0% макс).</p> <p>Зерно пшениці 4-й клас. Вологість: 14.0% макс; сторонні домішки: 2.0% макс; натурна вага: 72 кг/гЛ мін.</p>
Насіння ріпаку	<p>Насіння ріпаку призначене для продовольчих та промислових цілей, а також експорту, згідно з ДСТУ 4966:2008, NON GMO, ISCC (International Sustainability and Carbon Certification). Країна походження: Україна.</p> <p>Якість. Вміст олії: базова 42.0% як є; мінімально прийнятний вміст олії: 40.0% як є; вологість: 8.0% макс; домішки: 2.0% макс; глюкозинолати: 25 мкмоль/л макс; ерукова кислота: 2.0% загальної кількості жирних кислот макс; продукція без гмо згідно з чинними правилами регулювання єс.</p>
Соеві боби	Насіння сої для масложирової промисловості, кормових цілей і на експорт згідно ДСТУ 4964:2008, продукти переробки сої згідно ДСТУ 4534:2006
Насіння сільсько-господарських культур	Насіння сільськогосподарських культур згідно ДСТУ 2240-93. Країна походження: Україна.
<i>Продукція переробки сої</i>	
Олія соєва гідратована	<p>Олія соєва гідратована відіграє важливу роль у забезпеченні життєдіяльності людини, так як є джерелом біологічно активних незамінних жирних кислот. Використовується для профілактики серцево-судинних захворювань, сприяє покращенню обміну речовин в організмі.</p> <p>Вміст токсичних елементів, пестицидів, мікотоксинів і радіонуклідів в олії не перевищує гранично допустимі концентрації, встановлені в МБТ 5061, ГН 6.6.1.1-130.</p> <p>Умови транспортування: автоцистернами зі щільно закритими люками згідно з ДСТУ 4534 та в інших кригих транспортних засобах відповідно до правил перевезення вантажів, чинних на відповідному виді транспорту.</p> <p>Умови зберігання: до наливу у залізничні цистерни і автоцистерни зберігають у місткостях відповідно до інструкції виробника.</p>
Шрот соєвий кормовий тостований	<p>Шрот соєвий кормовий тостований – цінний кормовий продукт, що містить білки, вуглеводи, ліпіди. Його використовують для безпосереднього введення у раціон тварин. Продукт також є цінною сировиною для виробництва комбікормів.</p> <p>Виробляється за методом прямої екстракції.</p> <p>Пакування: насипом.</p> <p>Умови зберігання: насипом, у складах силосного типу – не вище ніж 18 м. Термін придатності: 3-4 місяці.</p>
<i>Продукція тваринництва</i>	
Молоко	Гатунок: «екстра». Вміст жиру: 3.8%, Вміст білка: 3.45%

Джерело: сформовано автором на основі [34]

Додаток В

Таблиця В.1 – Консолідований баланс (Звіт про фінансовий стан) АХ "XXXXXX" за 2019 – 2022 рр.

Актив	Код рядка	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	2	3	4	5	6
I. Необоротні активи					
Нематеріальні активи	1000	33 826	35 378	35 872	21 613
Незавершені капітальні інвестиції	1005	0	0	0	0
Основні засоби	1010	8 438 768	7 779 761	6 780 822	6 149 558
первісна вартість	1011	8 668 990	9 054 954	9 062 372	9 371 817
знос	1012	-230 222	-1 275 193	-2 281 550	-3 222 259
Інвестиційна нерухомість	1015	74 285	70 690	84 103	0
Довгострокові біологічні активи	1020	541 182	792 939	830 893	856 658
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	0	0	0	0
інші фінансові інвестиції	1035	0	0	0	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	6 621	20 767	6 510	22 863
Відстрочені податкові активи	1045	221 811	25 095	7 732	6 929
Гудвіл при консолідації	1055	0	0	0	0
Інші необоротні активи	1090	3 501 109	3 752 857	3 271 712	3 619 723
Усього за розділом I	1095	12 817 602	12 477 487	11 017 644	10 677 344
II. Оборотні активи					
Запаси	1100	7 450 931	5 117 473	3 733 947	7 020 675
Поточні біологічні активи	1110	507 540	425 624	745 222	1 281 360
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	699 045	607 870	466 513	663 074
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	1 711 526	1 032 787	853 779	1 344 237
з бюджетом	1135	8 877	12 551	9 730	3 410

Продовження таблиці В.1					
у тому числі з податку на прибуток	1136	8 877	12 551	9 730	3 410
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	0	0	0	0
Поточні фінансові інвестиції	1160	9 013	18 318	4 986	6 878
Гроші та їх еквіваленти	1165	418 882	326 046	774 831	356 869
Витрати майбутніх періодів	1170				
Інші оборотні активи	1190				
Усього за розділом II	1195	10 805 814	7 540 669	6 589 008	10 676 503
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	43 283	157 727	0
Баланс	1300	23 623 416	20 061 439	17 764 379	21 353 847
Пасив	Код рядка	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	2	3	4	5	6
I. Власний капітал					
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1 663	1 663	1 663	1 663
Капітал у дооцінках	1405	3 072 159	2 482 363	1 926 064	1 521 501
Додатковий капітал	1410	369 798	369 798	369 798	369 798
Резервний капітал	1415	519 416	508 868	474 036	459 821
Нерозподілений прибуток	1420	7 757 949	8 349 380	9 066 354	13 096 200
Неоплачений капітал	1425	0	0	0	0
Вилучений капітал	1430	-119 260	-119 260	-119 260	-137 875
Неконтрольована частка	1490	0	0	0	0
Усього за розділом I	1495	11 601 725	11 592 812	11 718 655	15 311 108
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення					
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	393 118	259 791	177 495	125 644

Завернення таблиці В.1

Довгострокові кредити банків	1510	17 586	15 608	1 218 613	644 890
Інші довгострокові зобов'язання	1515	2 410	4 093	4 094	5 855
Довгострокові забезпечення	1520	2 505 532	2 731 803	2 522 108	2 850 501
Цільове фінансування	1525	41 967	24 909	24 586	12 852
Усього за розділом II	1595	2 960 613	3 036 204	3 946 896	3 639 742
III. Поточні зобов'язання і забезпечення					
Короткострокові кредити банків	1600	7 217 528	3 874 935	0	245 520
Поточна кредиторська заборгованість за:					
довгостроковими зобов'язаннями	1610	160 035	56 943	625 581	299 628
товари, роботи, послуги	1615	216 354	158 145	149 949	235 060
розрахунками з бюджетом	1620	50 199	45 886	25 762	78 590
у тому числі з податку на прибуток	1621	50 199	45 886	25 762	78 590
розрахунками зі страхування	1625	0	0	0	0
розрахунками з оплати праці	1630	0	0	0	0
Поточні забезпечення	1660	800 629	953 127	898 493	1 022 921
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	616 333	343 387	315 043	521 278
Усього за розділом III	1695	9 061 078	5 432 423	2 014 828	2 402 997
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0	84 000	0
Баланс	1900	23 623 416	20 061 439	17 764 379	21 353 847

Джерело: [34]

Гайлохід ВАХ "Копертижніва 3019" фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Стаття	Код рядка	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	2	3	4	5	6
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	13 445 899	14 207 656	14 591 318	20 286 683
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	-10 409 590	-11 588 237	-10 846 636	-13 206 756
Валовий: прибуток (збиток)	2090	3 036 309	2 619 419	3 744 682	7 079 927
Інші операційні доходи	2120	89 210	67 603	49 297	103 916
Адміністративні витрати	2130	-775 191	-681 180	-700 304	-983 843
Витрати на збут	2150	-1 313 330	-1 344 480	-951 472	-993 473
Інші операційні витрати	2180	-468 266	-241 602	-414 489	-323 466
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)	2190	568 732	419 760	1 727 714	4 883 061
Дохід від участі в капіталі	2200	33 909	34 914	10 754	12 133
Інші фінансові доходи	2220	10 112	10 015	81 569	81 375
Інші доходи	2240		717 862		34 926
Фінансові витрати	2250	-636 231	-655 074	-673 189	-671 724
Втрати від участі в капіталі	2255	-448 537	-519 650	-334 267	-141 401
Інші витрати	2270	-40 038	0	-527 750	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (збиток)	2290	-512 053	7 827	284 831	4 198 370
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-84 507	27 709	-18 433	-199 833
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)	2350	-596 560	35 536	266 398	3 998 537

Джерело: [34]